



# **STRATEGIA ROZWOJU GMINY ŁOPUSZNO NA LATA 2015-2023**

Łopuszno, 2015

## Spis treści

1.	Część Wprowadzająca .....	4
1.1.	Wstęp .....	4
1.2.	Metodyka opracowania.....	4
2.	Część Diagnostyczna.....	5
2.1.	Charakterystyka Gminy .....	5
2.1.1.	Informacje ogólne .....	5
2.1.2.	Historia .....	7
2.2.	Sfera społeczna.....	7
2.2.1.	Demografia .....	7
2.2.2.	Organizacje pozarządowe.....	14
2.2.3.	Udział w wyborach .....	15
2.2.4.	Oświata.....	15
2.2.5.	Pomoc społeczna .....	16
2.2.6.	Opieka zdrowotna .....	19
2.2.7.	Kultura .....	19
2.2.8.	Mieszkalnictwo .....	21
2.3.	Sfera Gospodarcza.....	22
2.3.1.	Lokalny rynek pracy.....	22
2.3.2.	Bezrobocie .....	26
2.3.3.	Budżet.....	27
2.4.	Infrastruktura techniczna .....	29
2.4.1.	Sieć drogowa .....	29
2.4.2.	Kanalizacja sanitarna .....	30
2.4.3.	Infrastruktura wodociągowa .....	30
2.4.4.	Gospodarka odpadami .....	31
2.5.	Środowisko naturalne.....	31
2.5.1.	Klimat.....	31
2.5.2.	Gleby.....	32
2.5.3.	Wody powierzchniowe i podziemne .....	32
2.5.4.	Lesistość.....	34
2.5.5.	Ochrona przyrody.....	34
3.	Część Programowa .....	35

3.1.	Analiza SWOT .....	35
3.2.	Wizja .....	38
3.3.	Misja .....	38
3.4.	Cele strategiczne i operacyjne.....	39
3.4.1.	Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gminy poprzez zwiększenie potencjału turystycznego .....	39
3.4.2.	Rozwój infrastruktury technicznej na terenie Gminy Łopuszno.....	41
3.4.3.	Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców.....	42
3.4.4.	Promocja konkurencyjności gospodarstw rolnych.....	43
3.5.	Matryca celów wraz z działaniami priorytetowymi.....	44
3.6.	Zgodność z dokumentami wyższego rzędu .....	46
3.6.1.	Strategia Europa 2020 .....	47
3.6.2.	Strategia Rozwoju Kraju 2020 .....	47
3.6.3.	Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 .....	47
3.6.4.	Przesłanki aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 48	
3.7.	Finansowanie oraz ramy czasowe działań.....	48
3.8.	Monitoring.....	53
	Spis rysunków .....	54
	Spis wykresów .....	54
	Spis tabel .....	54

# **1. Część Wprowadzająca**

## **1.1. Wstęp**

Obserwacja procesów społecznych, gospodarczych i kulturowych, których Samorząd Terytorialny nie może objąć swoją właściwością na podstawie ustawowych kompetencji a mających zasadnicze znaczenie rozwojowe (jak np. kwestia depopulacji, dynamicznych procesów gospodarczych w skali globalnej, zanieczyszczenie środowiska, dynamiczny rozwój technologii oraz wzrost znaczenia procesów partycypacyjnych), skłania do podjęcia prac związanych z opracowaniem „Strategii Rozwoju Gminy Łopuszno na lata 2015-2023”. Podstawowym powodem, który przemawia za jej opracowaniem, jest konieczność zdefiniowania na nowo stosunku Wspólnoty Samorządowej do stojących przed nią wyzwań nie tylko o charakterze transformacyjnym i lokalnym, ale przede wszystkim rozwojowym i globalnym. Nie bez znaczenia dla tej decyzji jest również zmiana polityki rozwojowej Unii Europejskiej, dynamiczny rozwój cywilizacyjny w wymiarze globalnym, narastające problemy lokalne oraz konieczność stworzenia fundamentów dla realizowania lokalnych polityk ze szczególnym wykorzystaniem endogenicznych zasobów.

Strategia Rozwoju Gminy Łopuszno służyć będzie jako podstawa określająca kierunki zamierzeń rozwojowych na terenie gminy w latach 2015 – 2023. Strategia ma charakter otwarty, zawiera w sobie założenie ciągłego doskonalenia zawartych w niej zapisów, modyfikacji kierunków działań oraz sposobów realizacji założonych celów. Dobrze opracowana Strategia jest podstawą skutecznego pozyskiwania środków finansowych z budżetu państwa i funduszy Unii Europejskiej na realizację projektów dla których stanowi potencjalne uzasadnienie.

## **1.2. Metodyka opracowania**

Opracowanie Strategii Rozwoju Gminy Łopuszno powierzono ekspertom Świętokrzyskiego Centrum Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej. Dokument został wypracowany metodą ekspercko-partnerską, co umożliwiło udział lokalnej społeczności na każdym etapie budowania Strategii, zaczynając od diagnozy i na części programowej kończąc. W procesie tworzenia strategii przeprowadzono następujące działania:

- Diagnozę i identyfikację zasobów gminy
- Analizę silnych i słabych stron gminy oraz szans i zagrożeń wynikających z jej otoczenia
- Ustalenie celów strategicznych, szczegółowych oraz zadań niezbędnych do ich realizacji
- Konsultacje społeczne

Diagnoza zasobów występujących na terenie gminy została sporządzona w oparciu o dane będące w dyspozycji Urzędu Gminy w Łopusznie, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łopusznie, uzyskane w toku bieżącej jego działalności, dane uzyskane z Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego, Powiatowego Urzędu Pracy w Kielcach, oraz instytucji i organizacji współpracujących z Urzędem Gminy. Przygotowując Strategię Rozwoju na obszarze gminy uwzględniono m.in. dane dotyczące demografii i stopy bezrobocia. Informacje takie pozwalają przewidzieć zmiany zachodzące wśród mieszkańców gminy, przekładają się także na kierunek polityki rozwojowej.

W ramach warsztatów wypracowano analizę SWOT, sformułowano misję i wizję oraz zaplanowano cele i kierunki działań, które stanowią podstawę rozwoju gminy, przez co służą podnoszeniu jakości i poziomu życia mieszkańców.

## **2. Część Diagnostyczna**

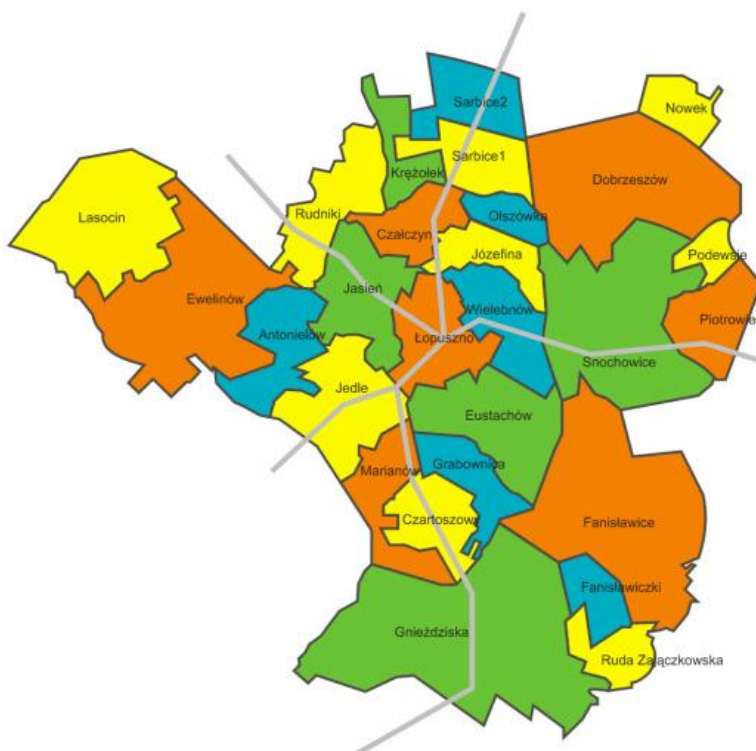
### **2.1. Charakterystyka Gminy**

#### **2.1.1. Informacje ogólne**

Gmina Łopuszno leży w północno – zachodniej części województwa świętokrzyskiego i graniczy z gminami: od północy z Radoszycami; od północnego wschodu z Mniowem; od zachodu z Krasocinem; od północnego zachodu ze Słupią Konecką; od południa z Małogoszczem; od wschodu z Piekoszowem i Strawczynem.

Na sieć osadniczą gminy Łopuszno składa się 42 miejscowości oraz 27 sołectw. Do największych miejscowości, oprócz Łopuszna należą: Gnieździska, Snochowice, Piotrowiec i Ruda Zajączkowska.

**Rysunek 1 Mapa sołectw Gminy Łopuszno**



Źródło: <http://www.łopuszno.pl>

Sołectwa należące do gminy to: Antoniów, Grabownica, Olszówka, Czałczyn, Jasień, Piotrowiec, Czartoszowy, Jedle, Podewsie, Dobrzeszów, Józefina, Ruda Zajączkowska, Eustachów, Krężolek, Rudniki, Ewelinów, Lasocin, Sarbice Pierwsze, Fanisławice, Łopuszno, Sarbice Drugie, Fanisławiczki, Marianów, Snochowice, Gnieździska, Nowek oraz Wielebnów.

Pod względem podziału fizycznogeograficznego Gmina Łopuszno wchodzi w skład podprovincji Wyżyna Małopolska, makroregionu Wyżyna Przedborska, mezoregionu Wzgórza Łopuszańskie i wchodzącego w jego skład makroregionu Wyżyna Kielecka oraz mezoregionu Płaskowyż Suchedniowski. Uściślić należy, że obszar gminy Łopuszno prawie w całości znajduje się w mezoregionie Wzgórza Łopuszańskie, a jedynie północno-wschodni kraniec gminy znajduje się w mezoregionie Płaskowyżu Suchedniowskiego.

### **2.1.2. Historia**

Pierwsze wzmianki o Łopusznie pochodzą z XIV wieku. Nazwa miejscowości wywodzi się najprawdopodobniej od łopianu, rośliny gęsto porastającej niegdyś te tereny. Od XIV do XVI w. wieś była własnością rodziny Łopuszańskich. Pod koniec XIV wieku powstał tu pierwszy drewniany kościół, a murowana świątynia została ufundowana w 1651r. Łopuszno oraz okoliczne wsie były świadkami wielu ważnych wydarzeń historycznych, m.in. walk o niepodległość Polski, bitwy pod Małogoszczem podczas powstania styczniowego, walk podczas I wojny światowej oraz okupacji hitlerowskiej podczas II wojny światowej. Podczas tego ostatniego konfliktu zbrojnego, w 1943 roku, za wystąpienia przeciwko ludności niemieckiej i pomoc oddziałom partyzanckim Niemcy zorganizowali dwie pacyfikacje: w Naramowie i w Skałce Polskiej. Właśnie ze względu na ochronę niemieckiej ludności hitlerowcy uruchomili w Łopusznie posterunek żandarmerii. Mieszkańcy Łopuszna już od XVIII wieku żyli w społeczeństwie wielonarodowym. Ważny wpływ na życie społeczno-gospodarcze okolicznych mieszkańców mieli Żydzi, którzy zajmowali się głównie handlem i rzemiosłem. Przed I wojną światową stanowili prawie 74% wszystkich mieszkańców.

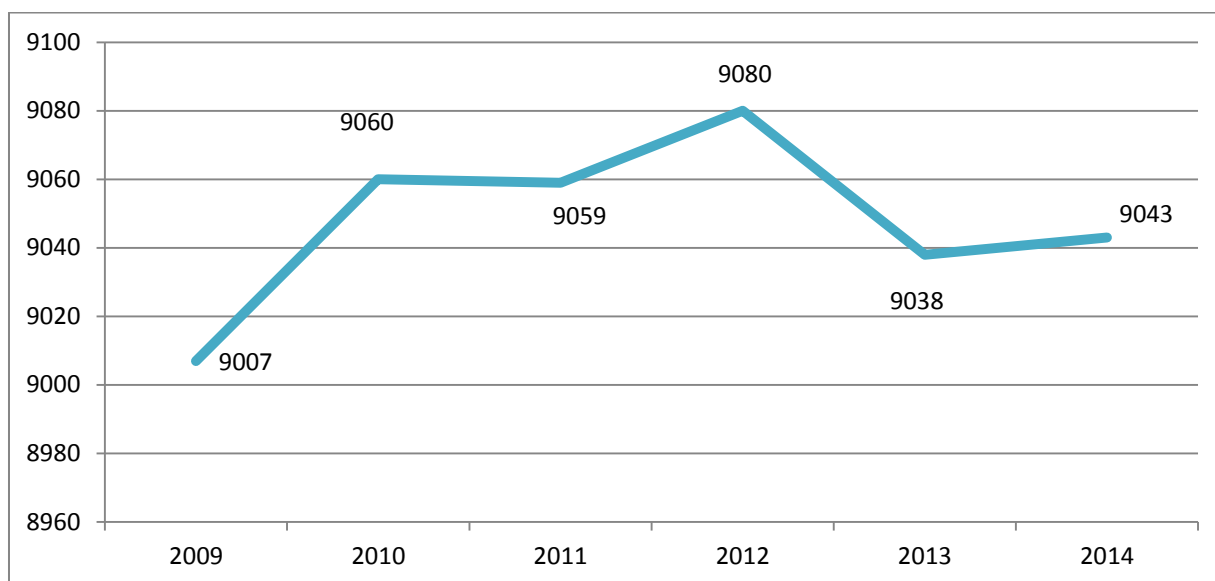
## **2.2. Sfera społeczna**

### **2.2.1. Demografia**

Jednym z warunków rozwoju gminy jest stały wzrost potencjału ludzkiego. Gminy rywalizują o niego poprzez pozyskiwanie nowych mieszkańców, głównie młodych i z wysokimi kwalifikacjami, co z jednej strony pozwoli na budowanie lokalnego kapitału społecznego i intelektualnego oraz przyczyni się do „spowolnienia” starzenia się lokalnego społeczeństwa oraz „odsunięcie” w czasie działań skierowanych w stronę problemów ludzi starszych, z drugiej – stanowi źródło potencjalnych przyszłych dochodów gminy.

Na koniec 2014 roku Gminę Łopuszno zamieszkiwało 9043 mieszkańców, co w stosunku do 2009 roku stanowiło 100,40%. Jest to jedna z najniższych dynamika zmiany liczba ludności wśród wszystkich gmin powiatu kieleckiego.

**Wykres 1 Ludność Gminy Łopuszno latach 2009-2014.**



Źródło. Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jak wynika z wykresu 1 liczba ludności w gminie w poszczególnych latach wahała się. Wzrost liczby ludności, liczony względem roku poprzedniego następował co drugi analizowany rok. W 2014 roku ludność Gminy Łopuszno stanowiła 4,35% ludności powiatu kieleckiego. Tak niski współczynnik wynika w głównej mierze z dużej ilości gmin wchodzących w granicę administracyjną powiatu.

**Tabela 1 Dynamika zmian ludności w latach 2009-2014 oraz procentowy udział ludności**

Jednostka	Dynamika zmian (2009=1,00)	Udział % w ludności powiatu
Pierzchnica	0,9979	2,32%
Raków	1,0145	2,75%
Łągów	1,0222	3,33%
Sitkówka-Nowiny	1,0747	3,68%
Łopuszno	<b>1,0040</b>	<b>4,35%</b>
Mniów	1,0073	4,50%
Nowa Słupia	0,9992	4,63%
Bieliny	1,0263	4,89%
Strawczyn	1,0388	5,02%

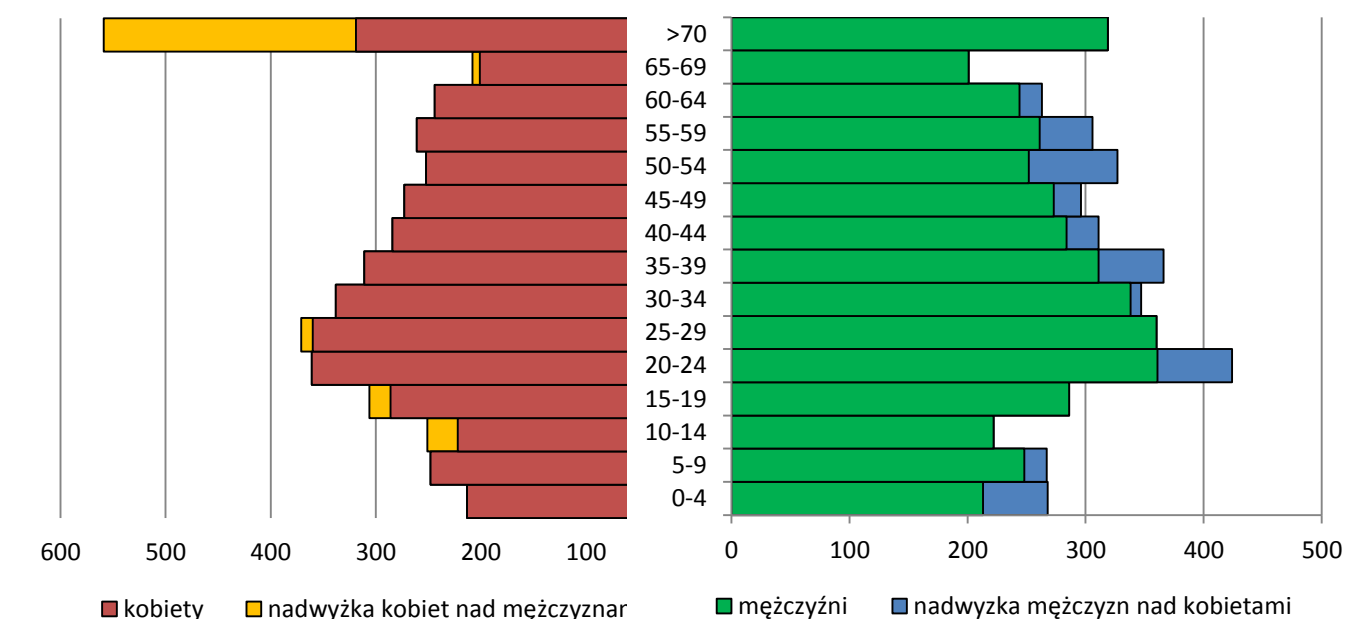


<b>Masłów</b>	1,0728	5,08%
<b>Miedziana Góra</b>	1,0812	5,37%
<b>Chmielnik</b>	0,9953	5,52%
<b>Bodzentyn</b>	1,0032	5,62%
<b>Zagnańsk</b>	1,0117	6,22%
<b>Górno</b>	1,0443	6,67%
<b>Chęciny</b>	1,0138	7,22%
<b>Morawica</b>	1,1028	7,50%
<b>Daleszyce</b>	1,0287	7,51%
<b>Piekoszów</b>	1,0348	7,83%
<b>Powiat kielecki</b>	1,0319	100,00%

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gęstość zaludnienia wynosi 51 osób na km<sup>2</sup>. Jest to bardzo niski współczynnik. Jedynie dwie gminy powiatu kieleckiego mają niższą gęstość zaludnienia. Są to Pierzchnica i Łągów. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest rolniczy charakter gminy, gdzie nad przestrzenią zurbanizowaną przeważają tereny rolne oraz leśne.

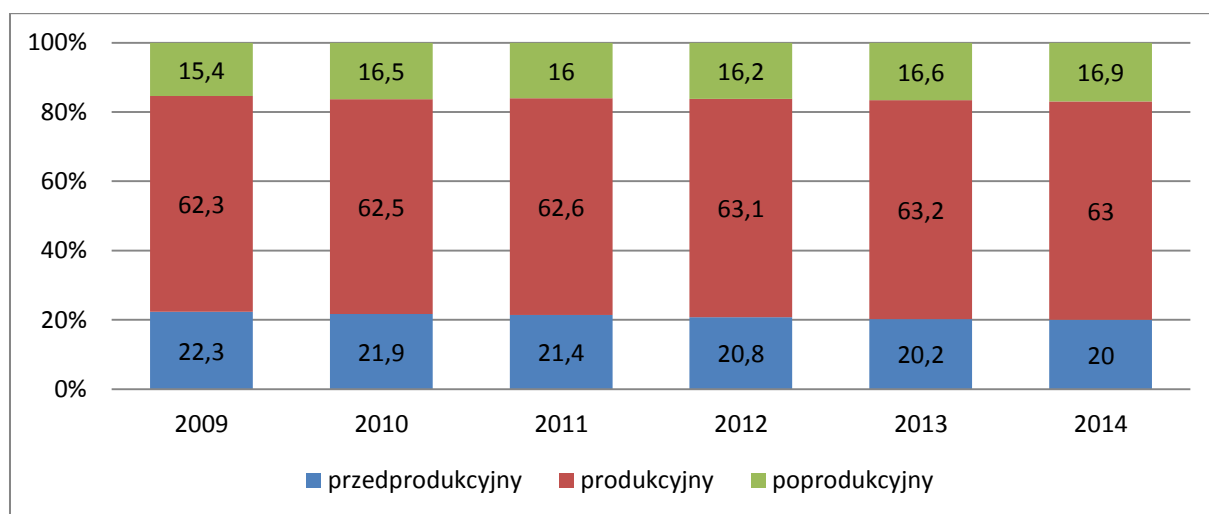
**Wykres 2 Struktura wiekowa ludności Gminy Łopuszno**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Współczynnik feminizacji w gminie wynosi 98, oznacza to, iż na każdych 100 mężczyzn przypada 98 kobiet. Patrząc na strukturę wiekową ludności, zaprezentowaną na wykresie 2, widać, że w większości przedziałów wiekowych przeważają właśnie mężczyźni. Pomimo ogólnej przewagi mężczyzn, bardzo istotnym jest współczynnik feminizacji w grupie wiekowej od 15 do 40 roku życia. To właśnie w tych grupach zawiera się najwięcej małżeństw oraz rodzi najwięcej dzieci. Niestety, w badanym przedziale zdecydowanie przeważają mężczyźni, a w miarę zbilansowany ogólny współczynnik feminizacji wynika z olbrzymiej przewagi liczby kobiet nad mężczyznami w grupie powyżej 64 lat. Wśród osób powyżej 70 roku życia, na jednego mężczyznę przypadają niemal dwie kobiety. Występująca w Gminie Łopuszno przewaga mężczyzn może w negatywny sposób wpłynąć na kształt pozostałych procesów społecznych, w tym ruchu naturalnego oraz migracyjnego w gminie. Podstawowym przedstawieniem struktury ludności jest analiza według ekonomicznych grup wieku, którą prezentuje wykres 3.

**Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku**



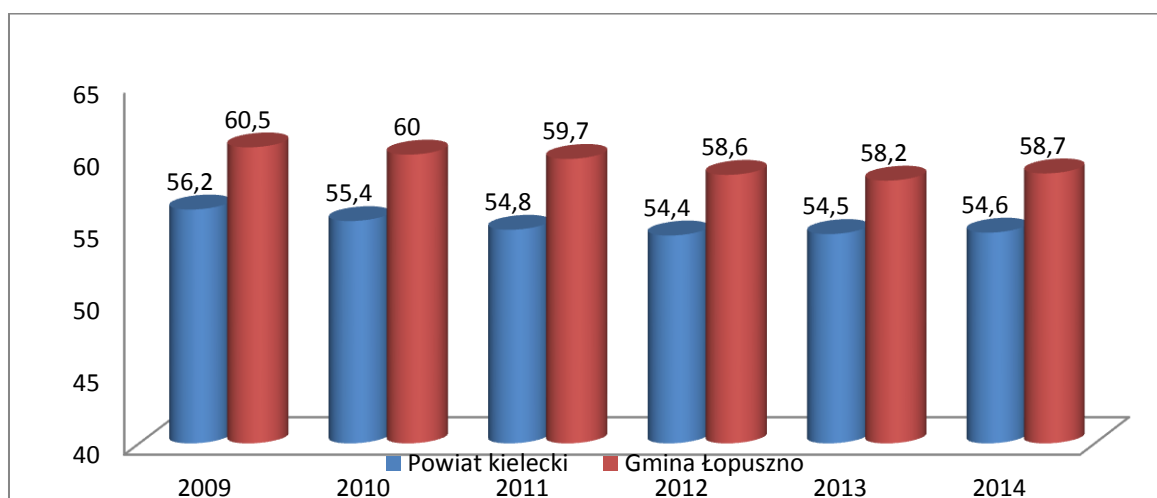
Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gmina Łopuszno charakteryzuje się przewagą osób w wieku przedprodukcyjnym nad osobami w wieku poprodukcyjnym. Obecna sytuacja jest korzystna, lecz należy podkreślić, że dalsze zmiany liczebności grup wiekowych stanowią ważne uwarunkowania rozwoju gminy. Realizacja zadań własnych gminy jest ściśle powiązana z grupami wiekowymi, do których te zadania są adresowane. Od 2009 systematycznie maleje odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Przy

zachowaniu istniejących trendów obie grupy ekonomiczne mogą wyrównać swój udział w ogóle ludności około 2019 roku.

Gmin Łopuszno charakteryzuje się również niekorzystnym poziomem obciążenia demograficznego w porównaniu do powiatu kieleckiego. Mierzony jest on liczbą osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym (im mniej tym lepiej).

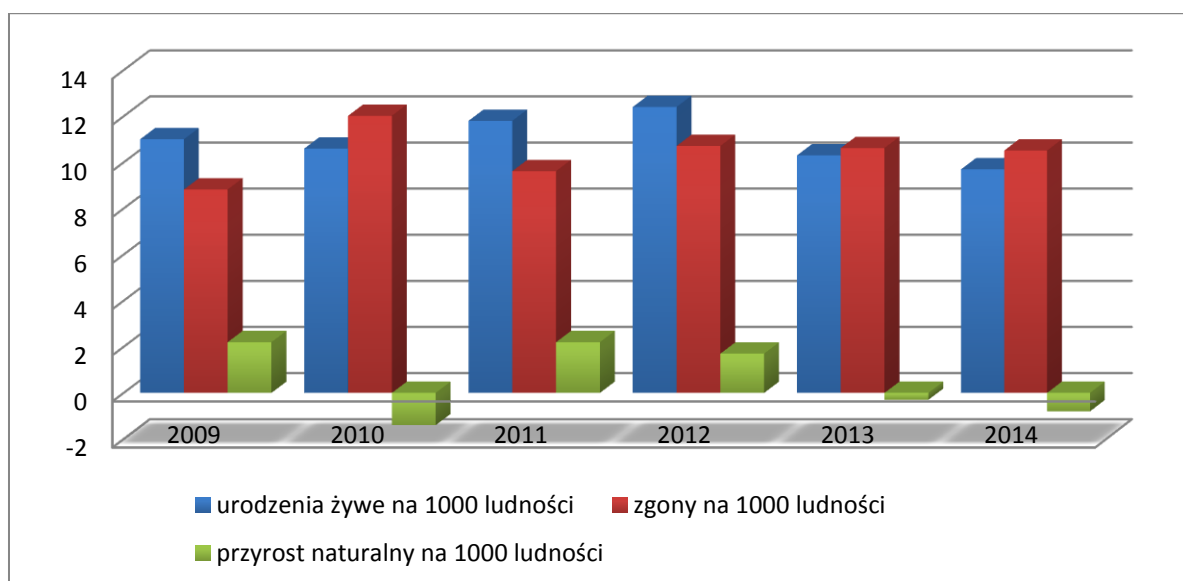
**Wykres 4 Wskaźnik obciążenia demograficznego**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wskaźnik ten oznacza, że w 2014 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w Gminie Łopuszno przypadało niemal 58 osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym.

**Wykres 5 Przyrost naturalny w latach 2009-2014**

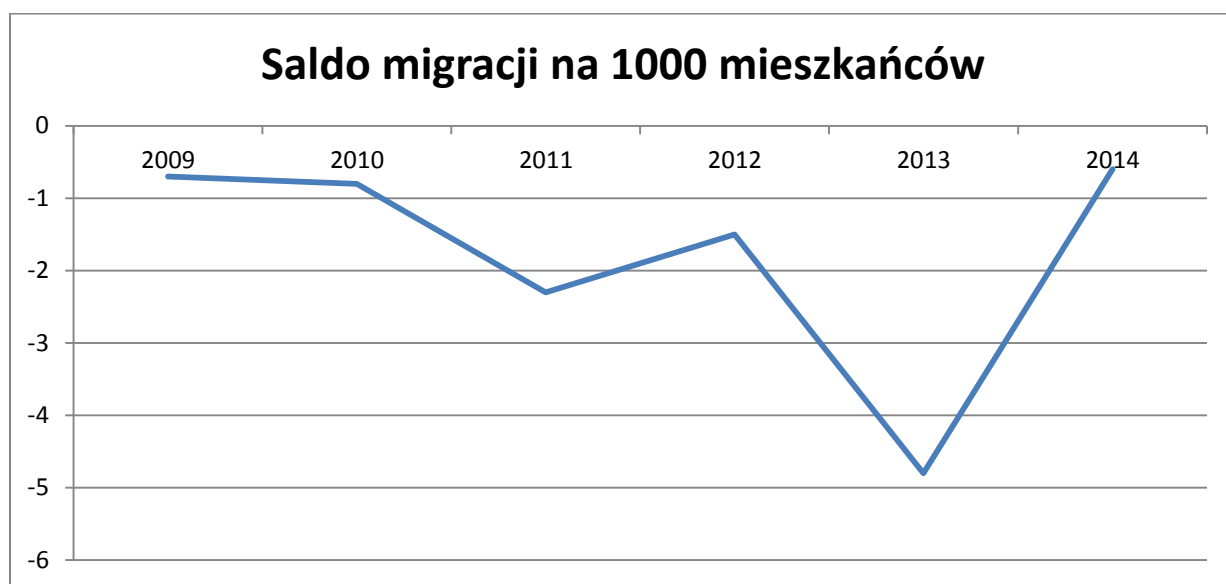


Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na ogólny obraz analizy demograficznej gminy olbrzymi wpływ mają przyrost naturalny oraz saldo migracji.

W analizowanym okresie w 2010, 2013 oraz 2014 roku był ujemny przyrost naturalny. W ostatnim roku wynosił -0,8 na 1000 mieszkańców. Ujemny przyrost naturalny jest zjawiskiem niepożądanym, które dodatkowo może zostać wzmocnione bądź zniwelowane saldem migracji.

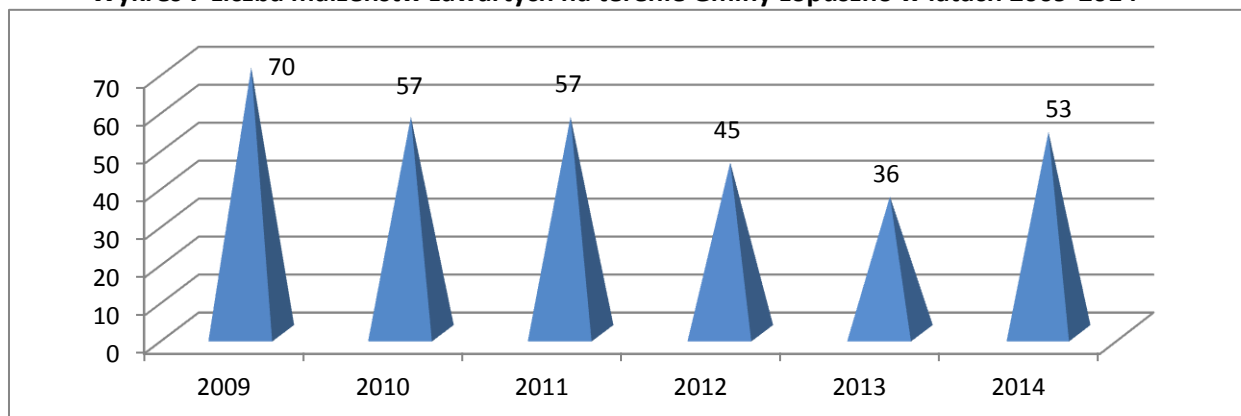
**Wykres 6 Saldo migracji na 1000 mieszkańców**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W Gminie Łopuszno w całym analizowanym okresie odnotowano ujemne saldo migracji, oznacza to, iż więcej osób zdecydowało się wyjechać z gminy niż w niej osiedlić.

Główną komórką społeczną w Polsce, pomimo zmieniającego się wzorca rodziny oraz rosnącej liczby związków nieformalnych jest małżeństwo, które niezmiennie ma olbrzymi wpływ na prężność demograficzną lub jej brak. W analizowanym okresie na terenie gminy liczba zawieranych związków małżeńskich utrzymywała się na zbliżonym poziomie.

**Wykres 7 Liczba małżeństw zawartych na terenie Gminy Łopuszno w latach 2009-2014**

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Mieszkańcy Gminy Łopuszno nie należą do grona osób bardzo dobrze zarabiających. Znajduje to odzwierciedlenie w dochodach budżetu gminy z tytułu udziału w podatku od osób fizycznych przypadających na 1 mieszkańca. W 2014 roku było to 302 zł i 18 groszy, co stanowiło 72% średniej dla powiatu kieleckiego. Na uwagę zasługuje fakt, że od 2009 roku, udział w podatkach w gminie zwiększył się aż o 74%.

**Tabela 2 Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w podatku od osób fizycznych**

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<b>Powiat kielecki</b>	270,34	273,80	324,16	354,37	412,49	421,44
<b>Gmina Łopuszno</b>	173,36	180,01	199,68	228,85	268,49	302,18

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

O względnej zamożności mieszkańców mówi też wskaźnik jakim jest kwota wypłacanych dodatków mieszkaniowych. Dodatek mieszkaniowy jest świadczeniem pieniężnym wypłacanym przez gminę, mającym na celu dofinansowanie do wydatków mieszkaniowych ponoszonych w związku z zajmowaniem lokalu mieszkalnego. Pomoc ta nie ma charakteru uznaniowego, lecz przysługuje osobom, które spełniają kryteria określone przepisami prawa odnośnie:

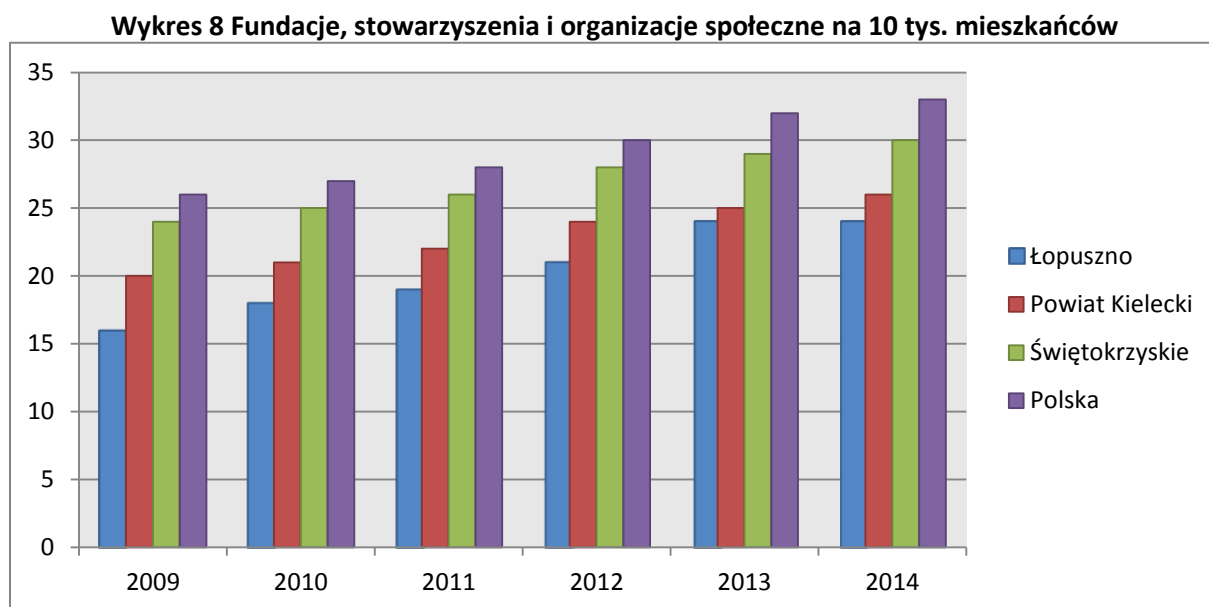
- tytułu prawnego do lokalu
- osiągnięcia odpowiednio niskiego dochodu
- odpowiedniej powierzchni użytkowej lokalu

W Gminie Łopuszno w 2013 roku pozytywnie rozpatrzono 24 wnioski o przyznanie dodatku mieszkaniowego na łączną kwotę 2 757,00 złotych.

### 2.2.2. Organizacje pozarządowe

Organizacje pozarządowe stanowią niezwykle ważny element demokracji i społeczeństwa obywatelskiego. Świadczą określone usługi, a dzięki swojej specyfice, często mogą to robić w sposób bardziej efektywny niż inne podmioty. Według ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie organizacjami pozarządowymi są jednostki niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych oraz niedziałające w celu osiągnięcia zysku. Najliczniejszymi formami prawnymi, w jakich zakładane są organizacje pozarządowe są stowarzyszenia i fundacje.

W Gminie Łopuszno w 2014 roku zarejestrowane były 22 stowarzyszenia i organizacje społeczne. Od 2009 roku zauważalny jest wzrost liczby podmiotów trzeciego sektora. Wzrost ten zauważalny jest na Wykresie 8, jednak ciągle są to mniejsze wartości niż w powiecie kieleckim, województwie świętokrzyskim czy w Polsce.



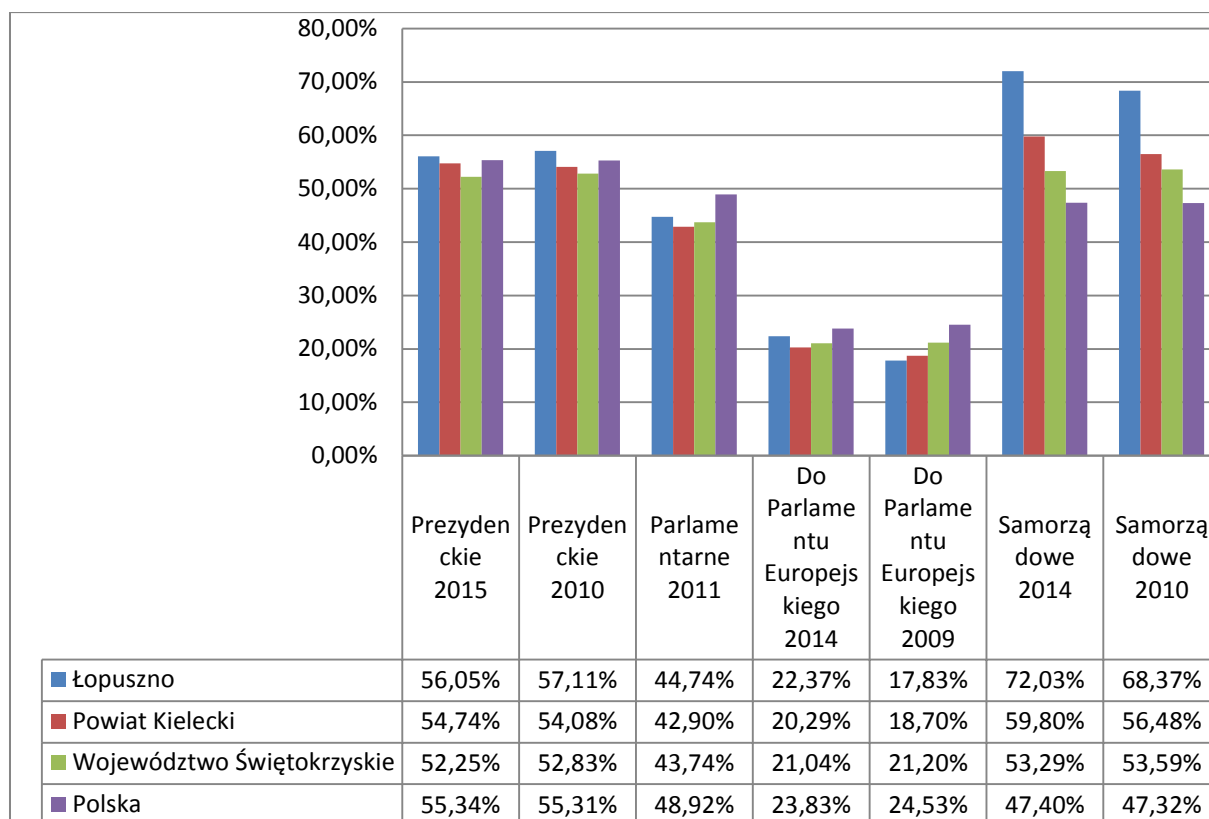
Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na każde 10 tysięcy mieszkańców w powiecie kieleckim w 2014 roku przypadało 26 organizacji pozarządowych. Wskaźnik ten dla województwa wynosił 30, a dla całego kraju 33.

### 2.2.3. Udział w wyborach

Kategorią, w której można oceniać kapitał społeczny jest aktywność obywatelska, mierzona udziałem społeczności w wyborach. Poziom partycypacji mieszkańców gminy na tle mieszkańców powiatu kieleckiego jest wysoki. Odnotowana frekwencja, za wyjątkiem wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku za każdym razem była wyższa od średniej dla powiatu, województwa oraz Polski.

**Wykres 9 Frekwencja w wyborach w latach 2009-2015.**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych PKW

### 2.2.4. Oświata

Na mocy przepisów prawa nauka elementarna w Polsce jest obowiązkowa, ale status instytucji obowiązkowych mają jedynie szkoły podstawowe i gimnazjalne. Z tego powodu też jednym z zadań własnych gminy jest zaspokojenie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji publicznej. Na mocy rozporządzeń Ministra Edukacji wynika, iż subwencja

oświatowa dla samorządów gminnych powinna zaspokajać wydatki na prowadzenie oświaty, zwłaszcza na bieżącą działalność szkół.

Na obszarze Gminy Łopuszno funkcjonuje kilka placówek oświatowych. Są wśród nich również placówki prowadzone przez stowarzyszenie oraz powiat.

**Tabela 3 Wykaz szkół podstawowych oraz gimnazjalnych funkcjonujących na terenie Gminy Łopuszno (stan na 30.06.2015).**

Nazwa	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	Organ prowadzący
<b>Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Łopusznie</b>	26	545	Gmina Łopuszno
Szkoła Podstawowa w Łopusznie Filia w Lasocinie	2	14	Gmina Łopuszno
Szkoła Podstawowa w Łopusznie Filia w Grabownicy	3	13	Gmina Łopuszno
Zespół Szkół w Gnieźdżiskach	12	177	Gmina Łopuszno
Szkoła Podstawowa w Dobrzeszowie	7	72	Gmina Łopuszno
Szkoła Podstawowa w Dobrzeszowie Filia w Sarbicach	2	12	Gmina Łopuszno
Społeczne Gimnazjum Nr 1 w Łopusznie	3	20	Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Gminy Łopuszno - Przyszłość
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 5	19	511	powiat kielecki

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych z [www.łopuszno.pl](http://www.łopuszno.pl)

#### **2.2.5. Pomoc społeczna**

System pomocy społecznej na poziomie gminy tworzy ogół instytucji samorządowych i rządowych, organizacji pozarządowych i kościelnych a także innych osób prawnych zaangażowanych w działania mające na celu osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych



sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie poradzić sobie samodzielnie. Gminne zadania z zakresu pomocy społecznej realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie, będący gminną jednostką organizacyjną. Ośrodek pomaga potrzebującym w różny sposób, między innymi poprzez organizację usług opiekuńczych, poradnictwo specjalistyczne, wydawanie posiłków, pomoc przy staraniach o dom pomocy społecznej oraz udziela pomocy finansowej (m.in. zasiłek stały, celowy, okresowy).

**Tabela 4 Ilość, kwota udzielonych świadczeń oraz liczba rodzin objętych wsparciem.**

	2010	2011	2012	2013	2014
<b>Ilość świadczeń</b>	95241	98369	83955	76188	75323
<b>Kwota świadczeń</b>	860828,50	805964,50	908873,13	1089808,50	1201948,38
<b>Liczba rodzin objętych wsparciem</b>	483	461	445	420	450

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS Łopuszno

Od 2011 roku systematycznie zmniejszała się ilość udzielonych świadczeń przez ośrodek pomocy społecznej, z 98369 do 75323 w 2014 roku. Pomimo mniejszej liczby świadczeń, kwota przeznaczana na pomoc z roku na rok rosła. W 2014 roku, w porównaniu do 2011, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej na świadczenia musiał przeznaczyć o 49% więcej pieniędzy. Najwięcej rodzin otrzymało pomoc lub wsparcie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w 2010 roku. Z każdym kolejnym rokiem liczba ta zmniejszała się, by w 2014 roku wzrosnąć do 450.

**Tabela 5 Rodzaje udzielonych świadczeń w latach 2010-2014**

Rodzaj pomocy		2010	2011	2012	2013	2014	Dynamika 2009=100
<b>Zasiłki stałe</b>	Liczba	615	627	715	827	797	129,59
	Kwota	207516,65	221292,44	269565,00	371693,77	364379,00	175,59
<b>Usługi opiekuńcze</b>	Godziny	14185	13797	12881	15347	14880	104,90
	Kwota	206841,27	189778,37	212445,39	229447,05	218808,14	105,79
<b>Zasiłek celowy i w</b>	Liczba	262	236	312	249	116	44,27
	Kwota	82991,15	45961,81	65844,54	57285,96	30459,40	36,70

<b>naturze</b>							
<b>Pobyt w domach pomocy</b>	Liczba	35	48	48	62	81	231,43
	Kwota	74774,14	98272,48	117670,90	137961,19	185543	248,14
<b>Zasiłek okresowy</b>	Liczba	249	206	250	305	514	206,43
	Kwota	80226,00	68609,92	10056,50	114660,00	199712,43	248,94
<b>Dożywianie</b>	Liczba posiłków	79891	83454	69749	59398	58934	73,77
	Kwota	197439,29	180049,48	142785,80	178760,53	200422,88	101,51

Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Łopusznie

Tabela 5 przedstawia rodzaje udzielonych świadczeń przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie w latach 2010-2014. W analizowanym okresie największą dynamikę zmian odnotowano w kwotach przeznaczanych na zasiłki okresowe oraz zapewnienie pobytu w domach pomocy. Porównując do 2010 roku były to kwoty niemal 2,5 razy większe. Oczywiście zwiększenie nakładów finansowych na ten rodzaj pomocy wynikało z większej liczby osób korzystających z tego wsparcia. O ponad 75% zwiększyła się również kwota przeznaczona przez ośrodek pomocy społecznej na zasiłki stałe. W 2014 roku na 797 zasiłków przeznaczono łącznie 364.379,00 złotych. Największy spadek zarówno w liczbie jak i kwocie miał miejsce w przypadku zasiłków celowych i w naturze. Na koniec analizowanego okresu kwota przeznaczana na tą formę wsparcia stanowiła 36% kwoty z roku 2010.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łopusznie, jako jednostka aktywnie wspierająca mieszkańców gminy w latach 2010-2014 realizował dodatkowe projekty, skierowane do osób potrzebujących wsparcia i pomocy.

**Tabela 6 Projekty realizowane przez GOPS Łopuszno**

<b>2010</b>	<b>Program Integracji Społecznej, „Uczeń na wsi”</b>
<b>2011</b>	<b>„Uczeń na wsi”, Program Operacyjny Kapitał Ludzki „Czas na zmiany w gminie Łopuszno”</b>
<b>2012</b>	<b>Program Operacyjny Kapitał Ludzki „Aktywna integracja”</b>
<b>2013</b>	<b>Program Operacyjny Kapitał Ludzki „Aktywna integracja”</b>
<b>2014</b>	<b>Program Operacyjny Kapitał Ludzki „Aktywna integracja”</b>

### 2.2.6. Opieka zdrowotna

Na terenie gminy funkcjonuje Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej – Gminny Ośrodek Zdrowia w Łopusznie, który świadczy usługi w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej. W instytucji wykonywane są trzy rodzaje świadczeń medycznych: leczenie stomatologiczne, ambulatoryjna opieka specjalistyczna oraz rehabilitacja lecznicza. Nocna i świąteczna opieka medyczna realizowana jest przez Świętokrzyskie Centrum Ratownictwa Medycznego i Transportu Sanitarnego w Kielcach - Punkt Ratowniczy Mniów. Dodatkowo na terenie gminy funkcjonują dwie apteki.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2014 roku udzielono łącznie 32615 porad w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej.

### 2.2.7. Kultura

Sfera kulturalna jest niezwykle istotnym czynnikiem w każdej gminie. Na terenie Gminy Łopuszno funkcjonują Gminny Ośrodek Kultury, Gminny Ośrodek Sportowo-Wypoczynkowy oraz Gminna Biblioteka Publiczna, które wykonują zadania w tej sferze.

**Gminny Ośrodek Kultury** powstał w latach siedemdziesiątych. Swoją misję realizuje m.in. poprzez organizację wystaw, konkursów, spotkań kameralnych, zajęć muzycznych, tanecznych, aerobiku. W budynku znajduje się również Izba Regionalna.

Pod patronatem Gminnego Ośrodka Kultury działają zespoły ludowe: Zespół Pieśni i Tańca „Gnieździska” i kapela Zygmunta Jakubowskiego, zespół obrzędowy działający przy Kole Gospodyń Wiejskich w Lasocinie. Dodatkowo działają też grupy taneczne. Są to: „Mickey Mouse”, „Twist”, Młodzieżowy Zespół Tańca Współczesnego „Crazy Girls”, Młodzieżowy Zespół Tańca Współczesnego w Szkole Podstawowej w Grabownicy, Mażoretki. Kolejnym elementem działalności ośrodka jest prowadzenie zajęć z nauki gry na gitarze klasycznej i na keyboardzie.

Gminny Ośrodek Kultury w Łopusznie organizuje cyklicznie następujące imprezy:

- Gminny Konkurs Recytatorski Poezji Marii Konopnickiej.

- Powiatowe Warsztaty Sztuki Ludowej.
- Dożynki gminne.
- Konkursy plastyczne dotyczące Świąt Bożego Narodzenia i Świąt Wielkiej Nocy.
- Spotkania opłatkowe.
- Prezentacje artystyczne.
- Ogólnopolskie Plenery Plastyczne.

**Gminny Ośrodek Sportowo-Wypoczynkowy** w Łopusznie jest kolejną jednostką budżetową Gminy, realizującą zadania z zakresu kultury, sportu i rekreacji. Jest to całoroczny obiekt o powierzchni 5,2256 ha. Dzięki posiadaniu odpowiedniej bazy GOSW organizuje na swoim terenie liczne obozy sportowe w różnych dyscyplinach. Świadczy usługi noclegowe dla osób indywidualnych i grup zorganizowanych, wynajmuje swoje zaplecza na zorganizowanie imprez okolicznościowych. Jest gospodarzem wielu zawodów sportowych i imprez o charakterze lokalnym oraz wojewódzkim. Tradycją GOSW stały się plenery malarskie, na których artyści z różnych zakątków kraju prezentują swoje prace, niejednokrotnie w darze pozostawiając je w ośrodku wzbogacając jego wystrój.

Baza sportowa jest wykorzystywana przez miejscową młodzież szkolną i pozaszkolną, członków Łopuszańskiego Klubu Sportowego ŁKS w Łopusznie oraz gości ośrodka.

**Gminna Biblioteka Publiczna** swoją działalność prowadzi już od 1947 roku, a od 2007 roku funkcjonuje jako samodzielna instytucja kultury. Księgozbiór biblioteki liczy 17 tys. woluminów i korzysta z niego w ciągu roku ponad 1100 czytelników. Biblioteka prowadzi wypożyczalnię i czytelnię.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, pomimo iż w Gminie Łopuszno na placówkę biblioteczną przypada ponad 9 tysięcy ludzi, a w powiecie kieleckim połowa tej wartości, to jednak w gminie jest wyższy odsetek czytelników na każde 1000 mieszkańców. Wynosi on odpowiednio 115 do 110.

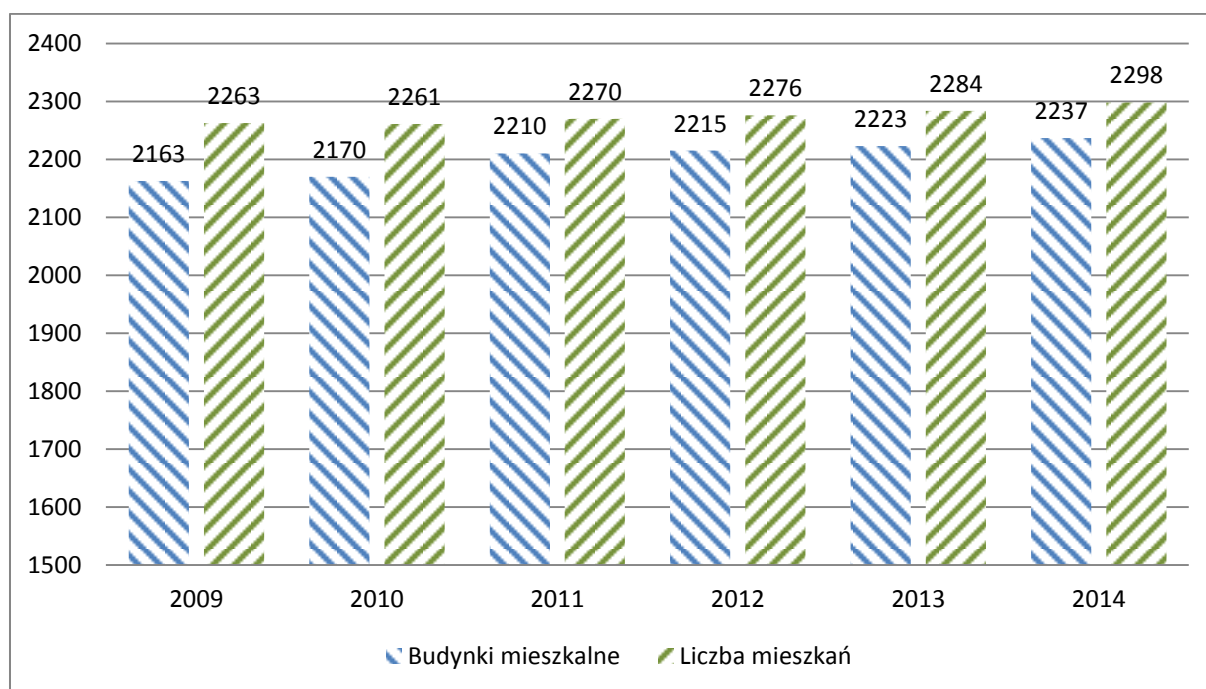
Jednostka poza swoją główną działalnością prowadzi również edukację kulturalną mającą na celu rozbudzenie wyobraźni wizualnej, werbalnej i emocjonalnej u młodego czytelnika. Prowadzi lekcje biblioteczne przysposabiające do korzystania z biblioteki przy planowej współpracy ze szkołami. W ramach tej działalności odbyły się między innymi konkursy:

- Konkurs literacki o „Złote pióro”
- Konkurs „Czytelnik roku”
- Konkurs literacki „Moje wakacje”
- Warsztaty fotograficzne „Ocalić od zapomnienia”.

## 2.2.8. Mieszkalnictwo

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na terenie Gminy Łopuszno w 2014 roku było 2237 budynków mieszkalnych. Od 2009 roku na terenie gminy przybyły 74 nowe budynki, co oznacza, że średnio powstaje niemal 15 nowych obiektów.

**Wykres 10 Zasoby mieszkaniowe na terenie Gminy Łopuszno w latach 2009-2014**



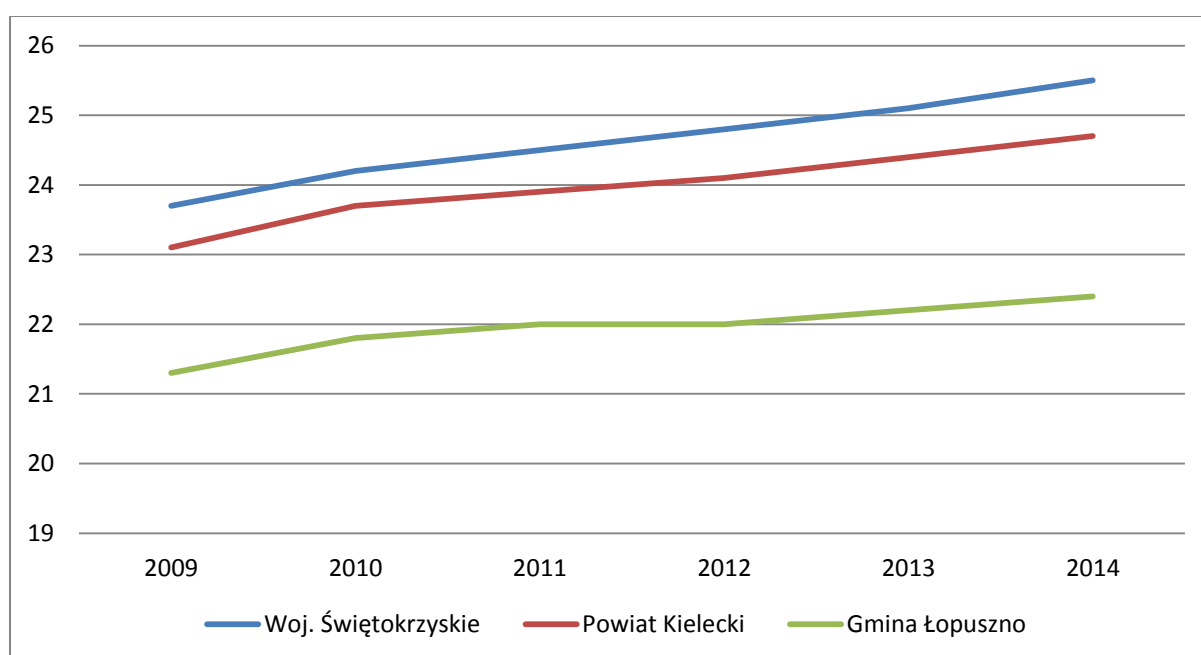
Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Analizując mieszkalnictwo na terenie gminy, nie można ograniczać się jedynie do ilości budynków. Pomimo rolniczego charakteru gminy, niektóre budynki składają się z więcej niż jednego mieszkania, w związku z tym zasób mieszkaniowy gminy jest liczniejszy niż ogólna liczba budynków. Na uwagę zasługuje fakt, że do 2011 roku różnica między budynkami a mieszkaniami zmniejszała się. Dopiero od następnego roku ustabilizowała się na poziomie 61 mieszkań. Według danych GUS, w 2014 roku średnie mieszkanie na terenie Gminy

Łopuszno składało się z czterech izb i miało 88 m<sup>2</sup> powierzchni. W porównaniu do 2009 roku, powierzchnia ta zwiększyła się aż o 3,3m<sup>2</sup>.

Interesującym zestawieniem jest wykazanie przeciętnej użytkowej powierzchni mieszkania w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W Gminie Łopuszno w analizowanym okresie powierzchnia ta wzrosła z 21,3m<sup>2</sup> do 22,4m<sup>2</sup>. Pomimo wzrostu, wskaźnik ten w dalszym stopniu odbiega od średnich wartości zarówno dla powiatu kieleckiego jak i województwa świętokrzyskiego.

**Wykres 11 Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w Gminie Łopuszno, Powiecie Kieleckim oraz Województwie Świętokrzyskim w latach 2009-2014**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

## 2.3. Sfera Gospodarcza

### 2.3.1. Lokalny rynek pracy

Jednym z najistotniejszych czynników wpływających na rozwój każdej gminy w Polsce jest tworzenie nowych miejsc pracy oraz utrzymanie już istniejących. W gestii gminy leży kreowanie przyjaznych warunków do rozwoju przedsiębiorczości.

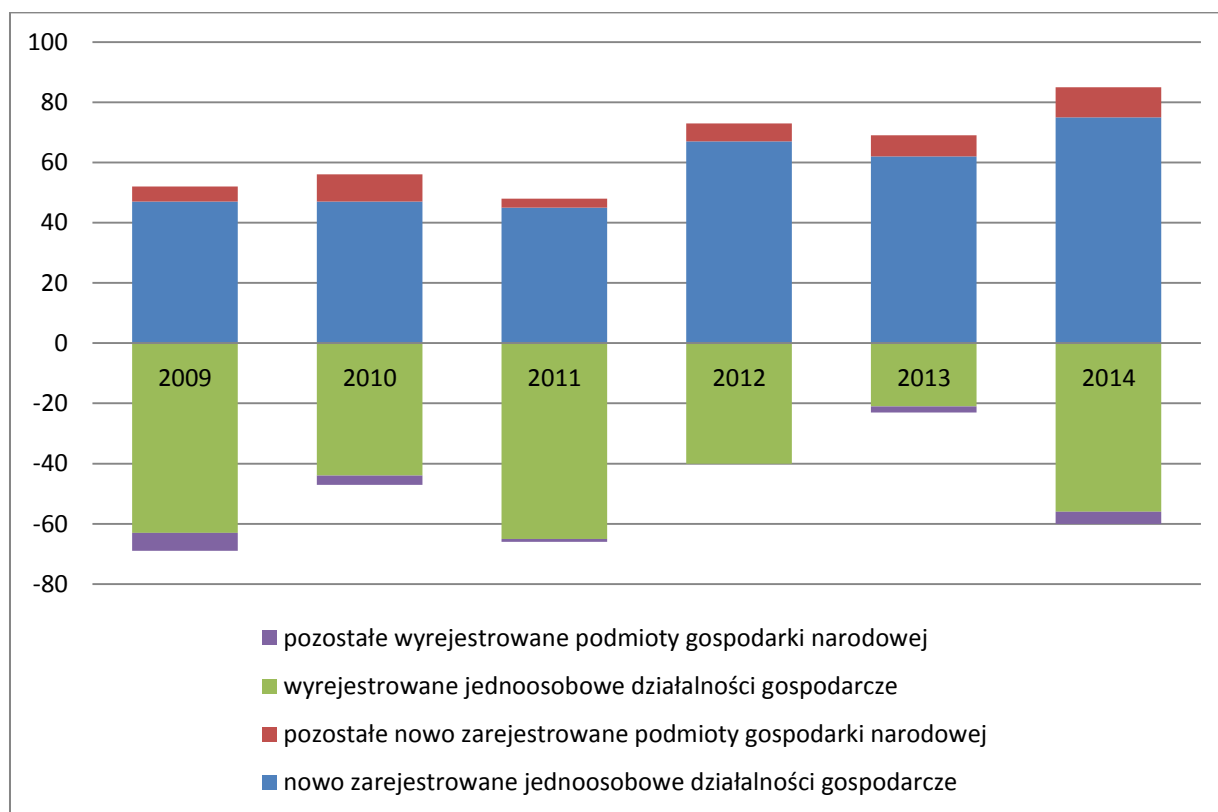
**Tabela 7 Podmioty gospodarki narodowej w gminie Łopuszno w latach 2009-2014 wg sekcji PKD 2007**

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	33	32	31	31	30	29
górnictwo i wydobywanie	1	1	0	0	0	0
przetwórstwo przemysłowe	68	67	66	73	74	74
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	1	1	1	1	3	3
dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	2	2	2	2	1	1
budownictwo	92	100	95	95	110	120
handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	166	160	151	153	160	161
transport i gospodarka magazynowa	65	66	66	70	70	67
działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	18	14	14	14	14	13
informacja i komunikacja	8	9	8	8	10	11
działalność finansowa i ubezpieczeniowa	10	11	10	8	7	5
działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	3	3	3	4	3	4
działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	19	17	15	17	20	22
działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	1	1	2	7	18	24
administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	8	8	8	8	8	8
edukacja	13	13	14	21	21	21
opieka zdrowotna i pomoc społeczna	8	8	9	10	10	10
działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	11	12	11	12	12	12
Pozostałe	19	25	27	29	33	36
<b>RAZEM</b>	<b>546</b>	<b>550</b>	<b>533</b>	<b>563</b>	<b>604</b>	<b>621</b>

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Analizując zestawienie podmiotów według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności należy wyróżnić cztery główne sekcje działalności. Zgodnie z ogólnopolską tendencją najwięcej firm związanych jest z handlem, zarówno hurtowym i detalicznym oraz naprawą pojazdów samochodowych i motocykli. Drugą kategorię stanowi budownictwo. Jest to bardzo popularna część gospodarki w województwie świętokrzyskim. W kolejnych dwóch sekcjach działa zbliżona liczba podmiotów. Zarówno w przetwórstwie przemysłowym jak i w transporcie i gospodarce magazynowej wyodrębnionych jest około 70 firm. Za najdynamiczniej rozwijający się sektor należy uznać działalność w zakresie usług administrowania. W 2009 roku jedynie jedna firma operowała w tej branży. Następne lata przyniosły przyrost o dodatkowe 23 przedsiębiorstwa. W okresie między 2009 a 2014 rokiem w gminie Łopuszno przybyło 75 podmiotów gospodarki narodowej. Oznacza to wzrost o 13,7%.

**Wykres 12 Nowo zarejestrowane oraz wyrejestrowane podmioty gospodarki narodowej na terenie gminy Łopuszno w latach 2009-2014.**



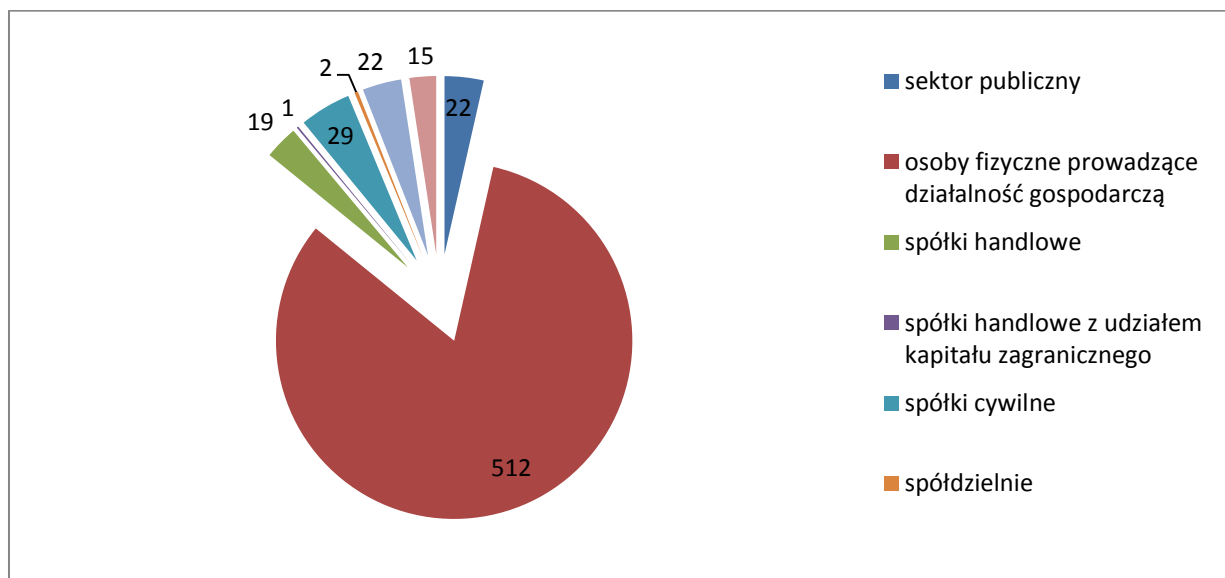
Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W analizowanym okresie jedynie w 2009 oraz 2011 roku liczba wyrejestrowanych przewyższyła liczbę nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej. Wśród



założonych podmiotów, co jest oczywistym, przeważają jednoosobowe działalności gospodarcze. Ta forma działalności na koniec 2014 roku stanowiła 82% wszystkich podmiotów na terenie gminy. Spółki, zarówno handlowe jak i cywilne, składały się na kolejne 8%.

**Wykres 13 Podmioty gospodarki narodowej według sektorów własnościowych (31.XII.2014).**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

**Tabela 8 Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości (stan na 31.XII.2014).**

	0-9	10-49	50-249	250-999
<b>ogółem</b>	596	22	2	1
<b>w tym</b>				
sektor państwowy	13	7	2	0
sektor prywatny	583	15	0	1
<b>w tym</b>				
w tym osoby fizyczne	506	6	0	0

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Działalność gospodarcza prowadzona przez osoby fizyczne jest podstawą gospodarki wolnorynkowej. Często są to niewielkie rodzinne firmy, zatrudniające tylko kilka osób. Ma to swoje odzwierciedlenie w strukturze wielkości przedsiębiorstw na terenie gminy Łopuszno, gdzie ponad 81% wszystkich podmiotów to osoby fizyczne prowadzące działalność

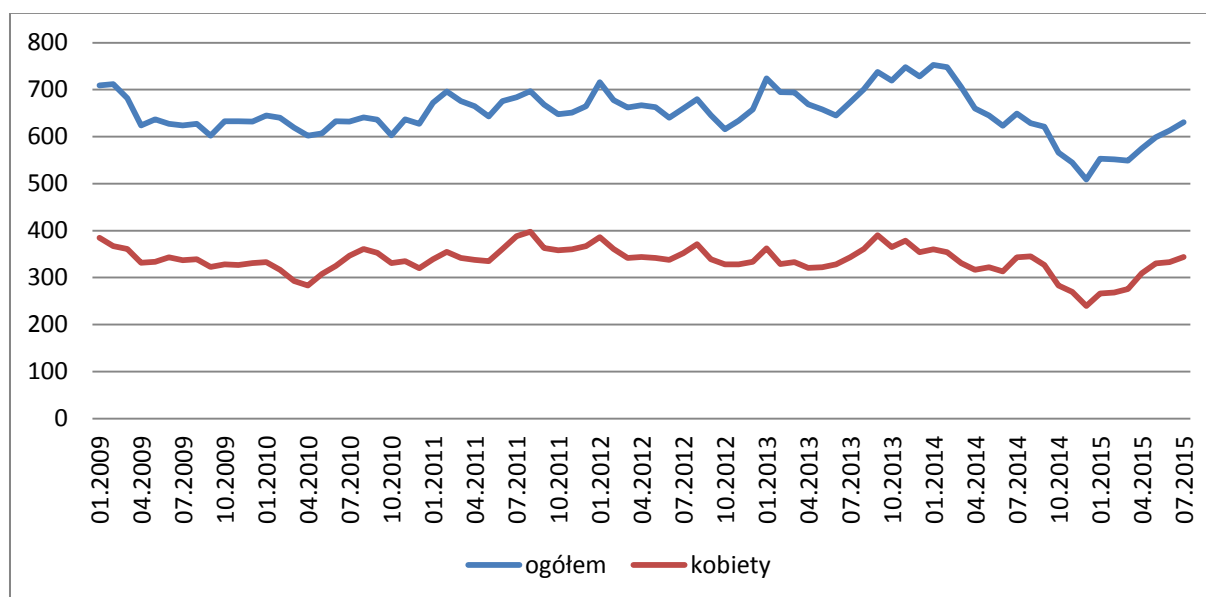
gospodarczą i zatrudniające do dziewięciu pracowników. Tylko w jednym przedsiębiorstwie prywatnym pracuje przynajmniej 250 osób.

### 2.3.2. Bezrobocie

Istotnym problemem społeczno-gospodarczym występującym na terenie całego województwa świętokrzyskiego jest zjawisko bezrobocia. Jest to zjawisko trudne do zmierzenia. Statystyki najczęściej odnoszą się do skali bezrobocia rejestrowanego, przez co część osób pozostająca bez pracy nie jest ujęta.

Na koniec 2014 roku stopa bezrobocia w województwie świętokrzyskim wyniosła 14,2% i była o 2,7p.p. wyższa niż w kraju. Sytuacja w powiecie kieleckim wyglądała jeszcze gorzej. Stopa bezrobocia dla całego powiatu wynosiła 16,9%.

**Wykres 14 Liczba bezrobotnych (w tym kobiet) w Gminie Łopuszno od stycznia 2009 do lipca 2015**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie danych PUP Kielce

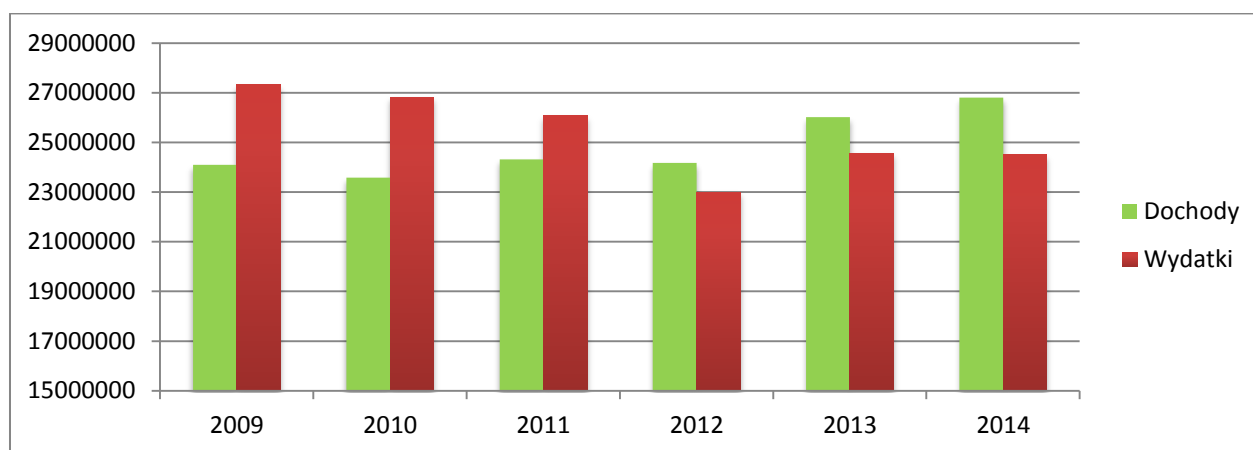
Liczba osób pozostających bez pracy, w ujęciu miesięcznym, w Gminie Łopuszno od stycznia 2009 stale wahała się. Najwięcej osób zarejestrowanych jako bezrobotni było w styczniu 2014, najmniej w grudniu 2014 roku. W analizowanym okresie w przez większość miesięcy kobiety stanowiły ponad 50% osób bezrobotnych.

### 2.3.3. Budżet

Dochody budżetu Gminy Łopuszno w 2014 roku wynosiły 26.800.954,34 złotych. Od 2009 roku była to najwyższa wartość. Najmniejsze dochody gmina osiągnęła w 2010 roku i były one niższe o 3.225.161,11 złotych w stosunku do roku ostatniego.

Wydatki gminy od 2009 roku, kiedy to wyniosły 27.345.158,78, sukcesywnie malały. Wartość wydatków w ostatnim roku stanowiła 89,69% kwoty z roku 2009. Jak wynika z Wykresu 15 w 2012 roku dochody gminy przekroczyły jej wydatki.

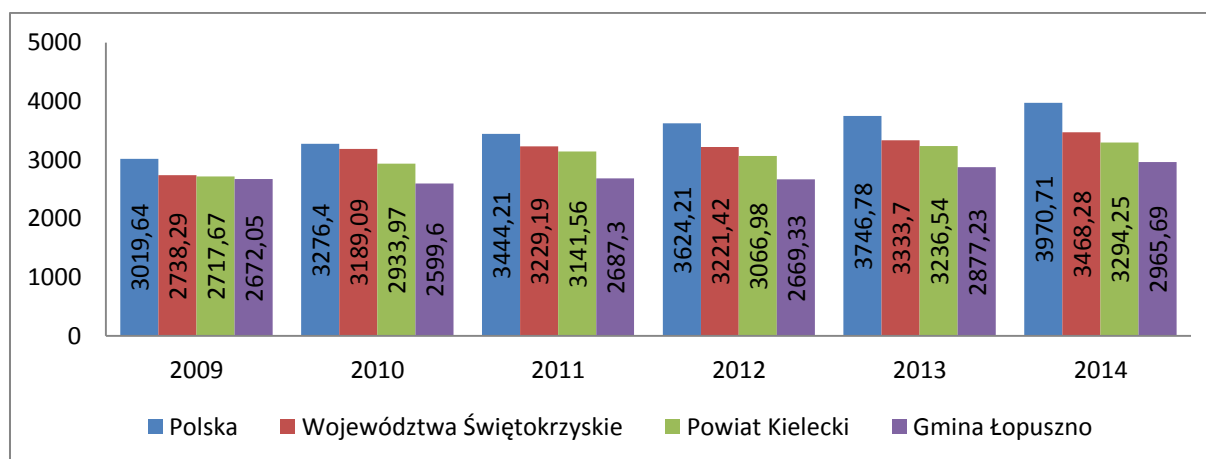
**Wykres 15 Dochody i wydatki gminy w latach 2009-2014**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wartość dochodów budżetu na tle innych jednostek samorządu terytorialnego idealnie obrazują dochody w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

**Wykres 16 Dochody na 1 mieszkańca Gminy Łopuszno na tle kraju, województwa oraz powiatu**



Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Dochód uzyskany przez Gminę Łopuszno, w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2014 roku wyniósł 2965,69 złotych. Pomimo, iż był największy w przeciągu ostatnich lat, to i tak był niższy niż średni dochód w powiecie, województwie oraz kraju. Sama wartość wskaźnika nie odzwierciedla wszystkich zmian zachodzących w analizowanym okresie. Oprócz wartości należy jeszcze uwzględnić dynamikę zmian. Jak wynika z Tabeli 9, wskaźnik ten rósł w najwolniejszym tempie właśnie w gminie, przez co pomimo wzrostu, bezwzględna wartość różnic między gminą a krajem, województwem i powiatem zwiększyła się.

**Tabela 9 Dynamika zmian w dochodach budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2009-2014**

<b>Jednostka</b>	<b>Dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca</b>
<b>Polska</b>	131,50%
<b>Województwa Świętokrzyskie</b>	126,66%
<b>Powiat Kielecki</b>	121,22%
<b>Gmina Łopuszno</b>	110,99%

Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Największą pozycję w budżecie Gminy Łopuszno stanowią wydatki na oświatę i wychowanie, które pochłaniają 41,31% budżetu. Kolejną znaczną pozycję stanowi pomoc społeczna, która wraz z pozostałymi zadaniami w tym zakresie obejmuje 27,13% budżetu. Jak wynika z Tabeli 10, zadania związane z oświatą oraz pomocą społeczną pochłaniają ponad 2/3 budżetu gminy.

**Tabela 10 Wybrane wydatki w budżecie Gminy Łopuszno w 2014 roku**

<b>Administracja publiczna</b>	<b>2896058,95</b>	<b>11,81%</b>
<b>Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa</b>	563094,81	2,30%
<b>Oświata i wychowanie</b>	10132544,05	41,31%
<b>Ochrona zdrowia</b>	122238,36	0,50%

<b>Pomoc społeczna</b>	5471669,46	22,31%
<b>Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej</b>	1182190,38	4,82%
<b>Gospodarka komunalna i ochrona środowiska</b>	964741,91	3,93%

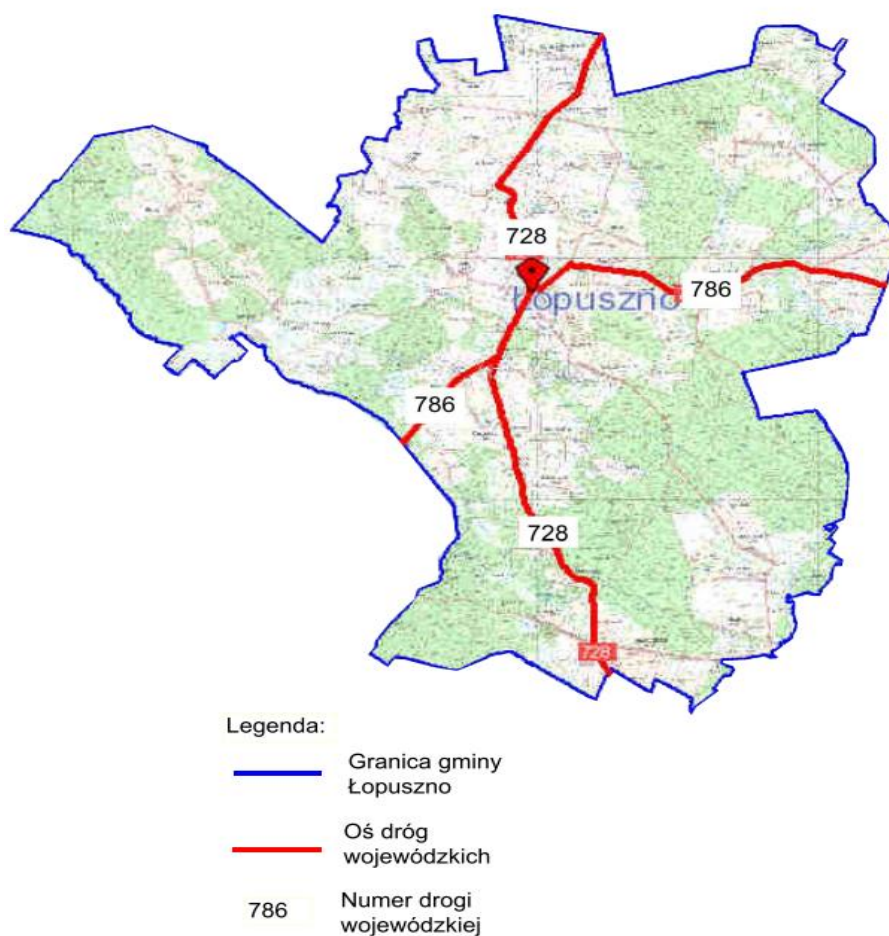
Źródło. Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

## 2.4. Infrastruktura techniczna

### 2.4.1. Sieć drogowa

Obszar gminy Łopuszno jest dogodnie położony pod względem komunikacyjnym. Posiada, bowiem czterokierunkowe połączenia z drogami wojewódzkimi.

**Rysunek 2 Przebieg dróg wojewódzkich na tle granicy gminy Łopuszno**



Źródło: <http://map.wrota-swietokrzyskie.pl/>

Droga wojewódzka nr 728 prowadzi przez Końskie – Łopuszno – Małogoszcz - Jędrzejów. Wzdłuż niej jest rozlokowanych 7 sołectw, a mianowicie: Sarbice 1, Sarbice 2, Czałczyn, Łopuszno, Marianów, Czartoszowy i Gnieździska. Druga droga wojewódzka nr 786 prowadzi z Włoszczowy przez Łopuszno do Kielc. Wzdłuż niej jest zlokalizowanych 5 sołectw: Jedle, Łopuszno, Wielebnów, Snochowice i Piotrowiec, natomiast droga wojewódzka nr 760 stanowi obwodnicę Kielc do Łopuszna.

#### **2.4.2. Kanalizacja sanitarna**

Aktualnie gmina Łopuszno skanalizowana jest jedynie w 7,3%. Jest to najniższy wskaźnik w całym powiecie kieleckim, dla którego średnia wynosi niemal 40%. Taki niski rezultat wymusza na władzach gminy działania mające na celu uporządkowanie gospodarki ściekowej na pozostałej części terenu gminy.

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w gminie według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2013 roku wynosiła 10,8 km i jedynie 163 przyłącza. Ze względu na rozproszoną zabudowę, charakteryzującą obszar wiejski, objęcie całej powierzchni gminy kanalizacją zbiorczą niesie ze sobą trudności natury technicznej oraz ekonomicznej. Zgodnie z ustawą Prawo wodne, na takich terenach można montować przydomowe oczyszczalnie ścieków. W 2013 roku uchwałą Nr XXI/144/2013 Rada Gminy Łopuszno przyjęła „Gminny program oczyszczania ścieków komunalnych poprzez budowę przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Łopuszno”, w którym założono w nim między innymi, że w latach 2012-2020 na terenie gminy powstanie dodatkowych 345 przydomowych oczyszczalni ścieków. Koszt jednej oczyszczalni oszacowano na 23 tysiące złotych. W momencie uchwalania programu gospodarka ściekowa gminy opierała się na 1175 zbiornikach bezodpływowych oraz 20 oczyszczalniach przydomowych. W 2013 roku oddano do użytku 19 oczyszczalni, a w 2014 kolejne 30. Dodatkowo w zakresie kanalizacji na terenie gminy do końca 2017 roku ma powstać oczyszczalnia ścieków.

#### **2.4.3. Infrastruktura wodociągowa**

Gmina Łopuszno jest zwodociągowana w blisko 100%. Długość czynnej sieci wodociągowej wynosi 164,12 km i 2095 przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego

zamieszkania. Wodociągi w ciągu roku dostarczają gospodarstwom domowym ponad 230 tys. m<sup>3</sup>.

#### **2.4.4. Gospodarka odpadami**

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 roku na terenie Gminy Łopuszno zebrano 675,46 ton odpadów komunalnych zmieszanych, w tym z gospodarstw domowych 589,08 ton. Od lipca 2013 roku, zgodnie z ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, odbiorcę odpadów komunalnych z terenu gminy należało wyłonić w drodze przetargu. Do końca czerwca funkcję tę pełnił Zakład Gospodarki Komunalnej w Łopusznie, natomiast od 1 lipca jego obowiązki przejęła firma PPHU „TAMAX” Tadeusz Cieślak. Ze względu na brak możliwości przetwarzania odpadów komunalnych na terenie Gminy Łopuszno, wszystkie odpady nieselektywnie przekazywane były do Instalacji do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych Promnik zlokalizowanego na terenie Gminy Strawczyn. Opakowania z papieru i tektury, opakowania z tworzyw sztucznych, opakowania z metali, zmieszane odpady opakowaniowe, opakowania ze szkła, przekazywane były do Sortowni „Tamax” w Sędziszowie, zużyte opony do Instalacji Dyckerhoff Polska w Nowinach. Zużyty sprzęt elektroniczny i elektryczny, do instalacji przetwarzania ZSEE Piekoszków. Dodatkowo przy terenie Zakładu Gospodarki Komunalnej funkcjonował punkt selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, a w 7 miejscowościach ustawione były kontenery na tekstylia i obuwie.

### **2.5. Środowisko naturalne**

#### **2.5.1. Klimat**

Zgodnie z informacjami zawartymi na urzędowej stronie Gminy Łopuszno, pod względem klimatycznym Gmina należy do regionu Małopolski. Pogodę i klimat na obszarze gminy kształtują najczęściej, podobnie jak na obszarze województwa, masy powietrza polarnomorskiego i podzwrotnikowego w lecie i w zimie, masy powietrza polarno – kontynentalnego zimą i wiosną oraz masy powietrza podzwrotnikowo – kontynentalnego napływające wczesną jesienią. Średnia roczna suma opadów atmosferycznych wynosi ponad

600 mm, przy czym należy dodać, że opady półrocza chłodnego wynoszą od 225 – 250 mm, a półrocza ciepłego od 400 – 500 mm. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi około 7,5o C, średnia temperatura lipca od 18 do 19o C, a średnia temperatura stycznia od -4 do -5o C. Okres wegetacyjny na obszarze gminy trwa około 210 dni. Liczba dni mroźnych, podobnie jak i upalnych, waha się od 35 do 40 dni w ciągu roku. Z uwagi na ogólną cyrkulację atmosferyczną, na obszarze gminy dominują wiatry zachodnie i północno – zachodnie.

### **2.5.2. Gleby**

Na obszarze Gminy Łopuszno najczęściej występują gleby glejowe, które zostały wykształcone z piasków gliniastych, glin zwałowych lub wietrzeniowych. Spotkać je można przede wszystkim w miejscach płaskich o słabym odpływie powierzchniowym. Gleby glejowe, torfowe i murszowe oraz mułowo – torfowe, należące do grupy gleb bagiennych, wytworzyły się w obniżeniach terenu, w warunkach nadmiernego uwilgocenia, przy współdziale roślinności hydrofilnej. Duży udział gleb bagiennych świadczy o nieuregulowanych warunkach odpływu i wysokim poziomie wód gruntowych na tym obszarze, co wiąże się z jego niedostępnością i niewielką przydatnością z punktu widzenia rolnictwa.

### **2.5.3. Wody powierzchniowe i podziemne**

Teren gminy Łopuszno położony jest w obszarze zlewni Pilicy i w obszarze zlewni Nidy. Zachodni obszar gminy położony w zlewni Pilicy bezpośrednio odwadniany jest przez dopływy rzeki Czarnej Włoszczowskiej. Czarna Włoszczowska zaczyna swój bieg tuż powyżej północnych krańców gminy Łopuszno. Ma ona długość 47,5 km, a jej zlewnia ma powierzchnię 637,4 km<sup>2</sup>. Jej największym dopływem jest Czarna z Olszówki o długości 23,8 km, a jej zlewnia ma powierzchnię 177,3 km<sup>2</sup>. Wschodnią część obszaru gminy Łopuszno odwadnia Łososina (Wierna Rzeka). Łososina ma charakter wyżynny. Jej długość wynosi 37,5 km, a średni spadek 1,85%. Cała zlewnia Łososiny ma powierzchnię 313,8 km<sup>2</sup>.

Środowisko wodne rzek i cieków gminy Łopuszno charakteryzują wysokie stany wód na wiosnę oraz niskie stany wód w okresie letnim. Znaczna część gminy pokryta jest okresowo prowadzącymi wodę rowami melioracyjnymi założonymi w różnych okresach. W systemie



zarządzania gospodarką wodną obszar gminy należy do Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Krakowie (zlewnia Nidy) i w Warszawie (zlewnia Pilicy).

Na obszarze gminy Łopuszno brak jest większych zbiorników zaporowych. Łączna powierzchnia akwenów w gminie Łopuszno wynosi ok. 46,3 ha, z czego największy kompleks stawowy, Ewelinów-Fryszarka, zajmuje powierzchnię ok. 40,0 ha.

### **Wody podziemne**

Teren gminy położony jest w obrębie mezozoicznej osłony paleozoicznego trzonu Gór Świętokrzyskich. Bezpośredni związek z budową geologiczną ma występowanie wód podziemnych. W utworach triasu woda występuje w piaskowcach, często przewarstwionych osadami mułowcowymi i ilastymi. Poziom ten na ogół ma małą wydajność, ale wody mają bardzo dobre parametry chemiczne i bakteriologiczne. Wody tego poziomu występują w północno-wschodniej części gminy i lokalnie w okolicy Łopuszna i Rudy Zajączkowskiej. Poziom ten ma charakter szczelinowy i szczelinowo - porowy. Wody z tego poziomu pozbawione są jednak nieprzepuszczalnej pokrywy np. z glin, przez co łatwo mogą ulec zanieczyszczeniu. Wody jurajskie występują w piaskowcach drobnoziarnistych pokrytych grubą warstwą glin i iłów, w piaskowcach wapnistych i wapieniach piaszczystych o zmiennym przykryciu warstwą utworów izolujących oraz w wapieniach, wapieniach marglistych i marglach o dobrej izolacji od powierzchni. Wody tego poziomu mają charakter szczelinowy, szczelinowo - krasowy i porowo-warstwowy. Charakteryzują się one wydajnością od niskiej do wysokiej. Ich jakość zależy od szczelności przykrycia utworów wodonośnych. Część wód tego poziomu jest żałelaziona. Mają one charakter swobodny lub napięty. Zbiorniki tych wód występują w większości obszaru gminy, a najlepszą jakość i największe znaczenie mają wody w okolicach Gnieździsk. Wody czwartorzędowe występują w piaskach i żwirach. Poziom ten jest bezpośrednio zasilany przez wody opadowe i stąd ulega dużym wahaniom w zależności od ilości opadów i od pory roku. Mają one zmienną jakość. Wody te są ujmowane studniami kopanymi na terenie całej gminy. Największe okresowe braki wód tego poziomu występują w okolicach Czaroszowych, Marianowa i Sarbic Drugich. W południowej części gminy (rej. Gnieździsk) znajduje się fragment górnjurajskiego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) nr 416 – Małogoszcz, który posiada zasoby dyspozycyjne rzędu 41 m<sup>3</sup>/dobę oraz średnią głębokość ujęć <100m. Natomiast w północno-wschodniej części terenu gminy

(Dobrzeszów, Nowek, Piotrowiec, Podewsie) znajduje się fragment dolno- i środkowotriasowego GZWP nr 414 – Zagnańsk, który posiada zasoby dyspozycyjne rzędu 48 m<sup>3</sup>/dobę oraz średnią głębokość ujęć <100m.

#### 2.5.4. Lesistość

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego z 2013 roku, na terenie gminy Łopuszno grunty leśne obejmowały ogółem 7433,8 ha w tym lasy 7268,2 ha, Lesistość gminy określa się na poziomie 41,1% i jest wyższa niż średnia krajowa, która wynosi 29,2%.

Lasy na terenie Gminy Łopuszno podlegają Nadleśnictwu Kielce oraz Nadleśnictwu Włoszczowa. Powierzchniowo dominują siedliska lasu mieszanego wyżynnego oraz lasu wyżynnego. Drzewostan tworzą głównie sosna i jodła, z niewielką domieszką dębu, buka i brzozy. Obok lasów w krajobrazie gminy odgrywają dużą rolę zadrzewienia, a także użytki zielone.

#### 2.5.5. Ochrona przyrody

Ustawa o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 16 kwietnia 2004 r. Nr 92, poz. 880 ze zm.) wymienia następujące formy ochrony przyrody:

- parki narodowe,
- rezerваты przyrody,
- parki krajobrazowe,
- obszary chronionego krajobrazu,
- obszary Natura 2000,
- pomniki przyrody,
- stanowiska dokumentacyjne,
- użytki ekologiczne,
- zespoły przyrodniczo - krajobrazowe,

- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Spośród wymienionych powyżej form ochrony przyrody na terenie gminy Łopuszno występują:

- obszary Natura 2000 (2),
- rezerwaty (3),
- park krajobrazowy (1),
- obszary chronionego krajobrazu (3),
- pomniki przyrody (7).

### **3. Część Programowa**

#### **3.1. Analiza SWOT**

Jedną z podstawowych metod analizy strategicznej jest analiza SWOT, która polega na ustaleniu silnych i słabych stron zasobów własnych gminy oraz szans i zagrożeń związanych z jej otoczeniem. Analiza SWOT jest bardzo popularną heurystyczną techniką analityczną służącą do określenia priorytetów rozwojowych w pracach nad dokumentem strategicznym. Pozwala ona połączyć analizę wewnętrznego oraz zewnętrznego środowiska organizacji bądź jednostki. Stanowi punkt wyjściowy dla określenia celów strategicznych oraz kierunków działań. Przedstawiona poniżej analiza kwestii społecznych Gminy Łopuszno obejmuje:

- Mocne strony (S – Strengths)
- Słabe strony (W – Weaknesses)
- Szanse (O – Opportunities)
- Zagrożenia (T – Threats)

Mocne	Słabe
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Warunki naturalne, krajobrazowe</li> <li>• Ścieżki przyrodnicze</li> <li>• Miejsca pamięci narodowej</li> <li>• Życzliwi i aktywni mieszkańcy</li> <li>• Orkiestra gminna</li> <li>• Chór Mieszany Gloria</li> <li>• Łopuszański Klub Sportowy (sekcja seniorów, juniorów, judo)</li> <li>• Koła gospodyń wiejskich</li> <li>• Zespoły folklorystyczne</li> <li>• Bogata oferta edukacyjna (21 kierunków kształcenia)</li> <li>• Pałac Dobieckich z XIX wieku</li> <li>• Rezerwat na Górze Dobreszowskiej, Żabieniec (Szlak Przygody)</li> <li>• Ruiny Zamku w Lasocinie</li> <li>• Zakłady Pracy (Wir, Tartaki)</li> <li>• Bardzo dobrze rozwinięta sieć handlowa w Łopusznie</li> <li>• Firmy transportowe</li> <li>• Liczne i aktywne stowarzyszenia</li> <li>• Ośrodek Sportowo-Wypoczynkowy</li> <li>• Ośrodek Zdrowia</li> <li>• Duże zasoby naturalne (kamień, piach, żwir, woda źródłana)</li> <li>• Gospodarstwa specjalistyczne (np. hodowla krów)</li> <li>• Gospodarstwa agroturystyczne</li> <li>• Pszczelarstwo</li> <li>• Dobre warunki pod rozwój gospodarstwa ekologicznego</li> <li>• Dom Pomocy Społecznej Józefina</li> <li>• Wiejskie Stowarzyszenie na rzecz Osób Niepełnosprawnych Intelktualnie i Ruchowo</li> <li>• Pięć świetlic wiejskich</li> <li>• Kapele ludowe</li> <li>• Stacja pogotowia ratunkowego</li> <li>• LGD Nad Czarną i Pilicą</li> <li>• Tradycje w zakresie plenerów malarskich (cykliczne, międzynarodowe)</li> <li>• Bogata oferta kulturalna (dzień dziecka, dożynki, dzień mamy, Impresje Łopuszańskie, dzień ojca)</li> <li>• Wysokie kwalifikacje kadry pedagogicznej</li> <li>• Obiekty sakralne, aktywność parafii (np. koncerty)</li> <li>• Stawy</li> <li>• Jezioro Elżbiety (największe naturalne w województwie)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Wyludnienie wsi</li> <li>• Brak produkcyjnych zakładów pracy</li> <li>• Brak parkingów w Łopusznie</li> <li>• Bezrobocie</li> <li>• Zły stan dróg</li> <li>• Brak oświetlenia ulic</li> <li>• Brak kanalizacji</li> <li>• Rozdrobnienie gospodarstw rolnych</li> <li>• Niska jakość gleb</li> <li>• Brak dróg dojazdowych do posesji</li> <li>• Brak oczyszczalni ścieków oraz przydomowych oczyszczalni ścieków</li> <li>• Niewystarczające wykaszanie poboczy</li> <li>• Brak chodników</li> <li>• Niekorzystne położenie gminy (daleka odległość od ośrodków miejskich)</li> <li>• Niewystarczająca infrastruktura sportowa (boiska itp.)</li> <li>• Brak przedszkoli</li> <li>• Brak żłobków</li> <li>• Słaby rozwój turystyczny (niezagospodarowanie miejsc atrakcyjnie turystycznie)</li> <li>• Brak zbiorników retencyjnych</li> <li>• Niewystarczające środki finansowe na działalność folklorystyczną</li> <li>• Zły stan mostów na drogach powiatowych i gminnych</li> <li>• Niewystarczająca liczba świetlic wiejskich</li> <li>• Brak terenów uzbrojonych pod inwestycje</li> <li>• Brak Ochotniczej Straży Pożarnej w Dobreszowie i w Gnieździskach</li> <li>• Nielegalne wysypiska śmieci</li> <li>• Brak obiektów gastronomicznych</li> <li>• Niewystarczający stan techniczny targowiska</li> <li>• Brak kina</li> <li>• Brak krytego obiektu sportowego</li> <li>• Niewystarczająca sieć ścieżek rowerowych</li> <li>• Jednostki kultury wymagające modernizacji</li> <li>• Brak gminnego Inkubatora Przedsiębiorczości</li> <li>• Brak integracji organizacji pozarządowych</li> <li>• Niska aktywność władz w pozyskiwaniu nowych inwestorów</li> <li>• Niewystarczające dofinansowanie na</li> </ul>

	<p>zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży (ŁKS)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Niewystarczające wsparcie dla dzieci i młodzieży w zagospodarowywanie wolnego czasu (zajęcia muzyczne, kolonie, wczasy)</li> <li>• Brak klubów seniora</li> <li>• Brak chętnych do szkoły rolniczej</li> <li>• Brak przetwórstwa rolno-spożywczego (mleko, rośliny rolnicze itp.)</li> <li>• Brak posterunku policji i pogotowia energetycznego</li> <li>• Brak planu zagospodarowania przestrzennego</li> </ul>
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Możliwość pozyskiwania środków unijnych w nowym okresie programowania</li> <li>• Komasaacja gospodarstw</li> <li>• Zwiększenie popytu na turystykę krajową</li> <li>• Rozwój odnawialnych źródeł energii</li> <li>• Rozwój usług internetowych w tym możliwość „zdalnej” pracy</li> <li>• Wzrost świadomości ekologicznej oraz popularyzacja zdrowego trybu życia</li> <li>• Rozwój współpracy terytorialnej, międzysektorowej i międzyorganizacyjnej;</li> <li>• Planowane inwestycje zewnętrzne, zwiększające dostępność komunikacyjną gminy Łopuszno</li> <li>• Wykreowanie z Łopuszno silnego centrum funkcji lokalnych (usługi edukacyjne, kulturalne, zdrowotne, sportowe, itp.) – zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego</li> <li>• Rozwój szkolnictwa zawodowego i praktycznego;</li> <li>• Zintegrowanie pomocy w zakresie ochrony zdrowia w gminie, w tym m.in. inwestycje infrastrukturalne oraz podniesienie standardu obsługi pacjenta;</li> <li>• Inwestycje w infrastrukturę turystyczną, np. budowa ścieżek rowerowych, dostosowanie oferty do potrzeb mieszkańców oraz sprawny i efektywny system promocji;</li> <li>• Rozwój obszarów przeznaczonych pod działalność gospodarczą</li> <li>• Modernizacja produkcji rolnej i rozwój</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Województwo Świętokrzyskie jako jeden z najbiedniejszych regionów w Polsce</li> <li>• Proces starzenia społeczeństwa</li> <li>• Wyludnianie się województwa</li> <li>• Możliwość zanieczyszczenia środowiska naturalnego w wyniku wypadków lub katastrof</li> <li>• Zmiany w strukturze ludności gminy, polegające na wzroście udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle populacji;</li> <li>• Emigracja młodych i wykształconych osób;</li> <li>• Rosnący odsetek mieszkańców gminy, którzy długotrwale pozostają bez pracy;</li> <li>• Zagrożenie wzrostu zjawisk patologicznych w społeczności lokalnej;</li> <li>• Niska opłacalność produkcji rolnej;</li> <li>• Niedostateczne nakłady państwa na ochronę przed klęskami żywiołowymi;</li> <li>• Niewystarczająca ilość środków na remonty, modernizację i budowę dróg (skutkujące m.in. niską jakością wykonania);</li> <li>• Nieuregulowany stan prawny gruntów pod inwestycje infrastrukturalne.</li> </ul>

<p>przetwórstwa</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Różnicowanie działalności rolniczej w zależności od warunków naturalnych i ekonomicznych;</li> <li>• Zainteresowanie zdrowym stylem życia, w tym zmiana przyzwyczajeń żywieniowych (powstanie rynku zbytu dla produkowanej na terenie gminy zdrowej, naturalnej żywności);</li> <li>• Nowe technologie energetyczne, bazujące na odnawialnych źródłach energii.</li> </ul>	
---	--

### 3.2. Wizja

Wizja jest opisem przyszłego wizerunku społecznego gminy, jaki powinien być osiągnięty w następstwie wdrażanej strategii. Stanowi pewien efekt docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota samorządowa, wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych przewag i szans pojawiających się w otoczeniu gospodarczym i społecznym gminy.

***Gmina Łopuszno jako miejsce atrakcyjne dla przedsiębiorców,  
mieszkańców i turystów.***

### 3.3. Misja

Misja gminy koncentruje się na jej istotnych problemach, dostosowując kierunki działań do długoterminowych celów, pełniąc równocześnie funkcje motywacyjne i promocyjne. Jest to przedstawienie głównych celów w sposób klarowny i zrozumiały, tak aby podczas realizacji całej strategii wskazywały sposób osiągnięcia wizji gminy.

***Osiągnięcie wysokiego poziomu życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury techniczno-instytucjonalnej, promocję aktywnych form spędzania wolnego czasu oraz wsparcie przedsiębiorców i rolników.***

### **3.4. Cele strategiczne i operacyjne**

Poniższy schemat przedstawia cztery cele strategiczne wyznaczające dalsze kierunki działań dla Gminy Łopuszno.



#### **3.4.1. Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gminy poprzez zwiększenie potencjału turystycznego**

Kluczowym warunkiem rozwoju gospodarczego zarówno kraju jak i jego regionów jest rozwój przedsiębiorczości, który powinien prowadzić do podniesienia konkurencyjności gospodarki. Mając na uwadze, że województwo świętokrzyskie należy do najgorszych regionów w Polsce pod względem atrakcyjności inwestycyjnej, istotnym wydają się działania gminy służące przyciągnięciu potencjalnie nowych inwestorów oraz wsparciu już istniejących przedsiębiorców. Jednym z kluczowych elementów w tym zakresie jest rozwój infrastruktury

technicznej. Braki w tym zasobie mogą spowodować, że potencjalny inwestor poszuka miejsca pod inwestycję na innym obszarze. Zapewnienie terenów inwestycyjnych uzbrojonych w media jest zatem kluczowym wyzwaniem stawianym gminie. Nie każdy jednak przedsiębiorca potrzebuje olbrzymich nakładów inwestycyjnych na prowadzenie działalności. Istotną gałęzią rozwoju gminy jest lokalna przedsiębiorczość. Szeroko rozumiane wsparcie szczególnie potrzebne jest mikro i małym przedsiębiorcom na wczesnym etapie ich działania. Doradztwo w zakresie zakładania działalności oraz możliwych źródłach pozyskiwania funduszy zewnętrznych poparte szerszą współpracą z Powiatowym Urzędem Pracy stanowi podwaliny pod dalszy rozwój przedsiębiorczości w gminie. Jedną z gałęzi gospodarki gminy jest turystyka, co jest zgodne ze strategią rozwoju województwa. Rozwój infrastruktury turystycznej, połączony z ochroną miejsc atrakcyjnie turystycznie oraz wsparty promocją walorów gminy może w istotnym stopniu wspomóc rozwój gospodarczy gminy. Z ruchu turystycznego korzystają nie tylko właściciele miejsc noclegowych, ale również okoliczni drobni przedsiębiorcy, oferujący swoje usługi i produkty.

**Cele operacyjne dla celu strategicznego:**



## Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gminy poprzez zwiększenie potencjału turystycznego

Stworzenie warunków przyjaznych biznesowi

Rozwój infrastruktury turystycznej

Ochrona przyrody oraz zabytków wraz z ich otoczeniem

Aktywna promocja oferty turystycznej

Zwiększenie świadomości ekologicznej poprzez rozwój odnawialnych źródeł energii

### 3.4.2. Rozwój infrastruktury technicznej na terenie Gminy Łopuszno

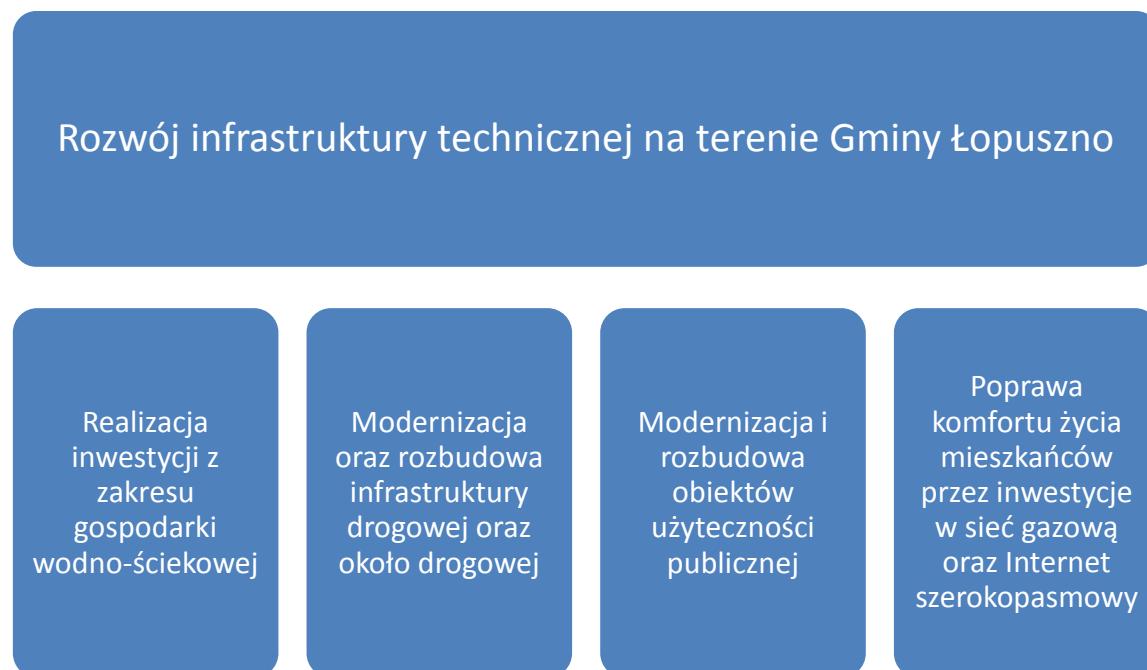
Zrównoważony rozwój gminy nie jest możliwy bez inwestycji w infrastrukturę techniczną. Zaspokajanie potrzeb mieszkańców jest kluczowym zadaniem gminy. W obecnych czasach nie wystarczy już zapewnić dostęp do podstawowych usług by sprostać oczekiwaniom wyborców, dlatego tym ważniejsze są inwestycje w infrastrukturę techniczną. Gmina Łopuszno posiada olbrzymie braki w jednej z podstawowych usług jaką jest dostęp do kanalizacji sanitarnej. Głównym priorytetem inwestycyjnym Gminy na najbliższe lata będzie zatem rozbudowa sieci kanalizacyjnej, aby sprostać nie tylko oczekiwaniom mieszkańców, ale również wymogom stawianym przez Unię Europejską.

Kolejnym zadaniem stawianym władzom gminy jest rozbudowa oraz modernizacja już istniejącej sieci drogowej. Dobrze rozwinięta sieć drogowa oprócz oczywistych walorów, takich jak na przykład poprawa bezpieczeństwa, wpływa na rozwój gospodarczy gminy, gdyż skraca czas przejazdu między miejscowościami i stanowi dodatkowy argument w staraniach o przyciągnięcie nowych inwestorów.

Zaspokajanie potrzeb mieszkańców przejawia się również w staraniu o zapewnienie im jak najlepszych warunków do codziennej egzystencji. Dzieci oraz młodzież muszą uczyć się

w komfortowych warunkach oraz korzystać z nowoczesnych pomocy dydaktycznych, a wolny czas móc wykorzystać na atrakcjach zapewnianych przez gminę.

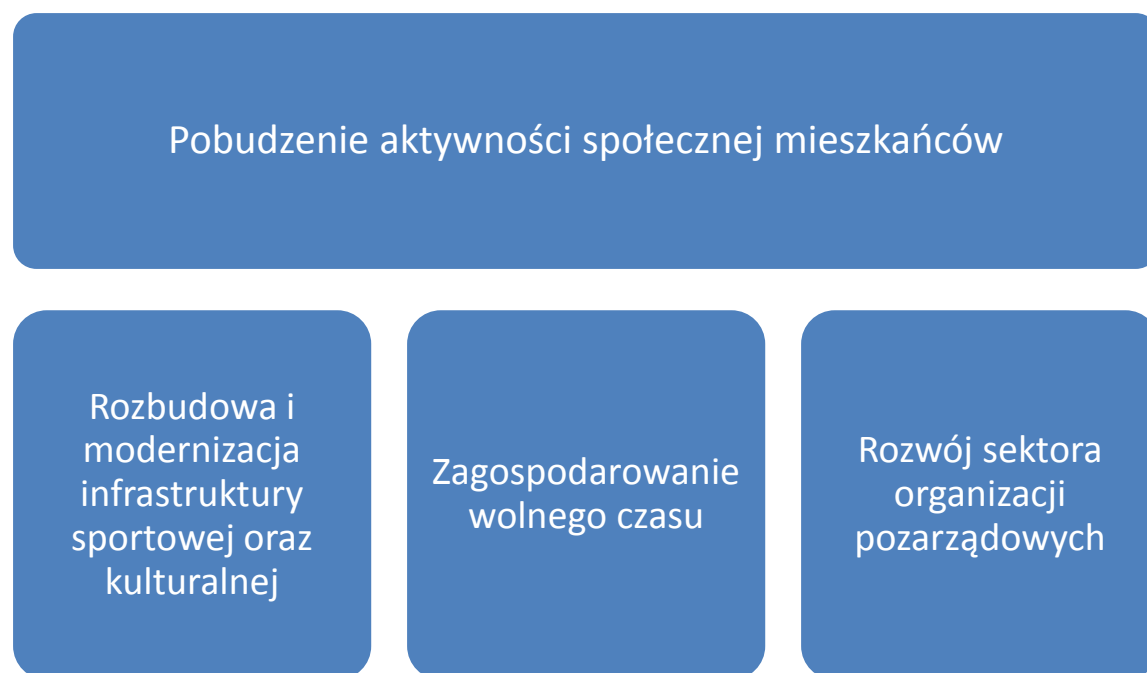
**Cele operacyjne dla celu strategicznego:**



**3.4.3. Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców**

Zrównoważony rozwój nie jest możliwy bez inwestycji w infrastrukturę, ale również bez pobudzenia aktywności społecznej mieszkańców. Promocja społeczeństwa obywatelskiego, poprzez wspieranie inicjatyw lokalnych jest podstawowym warunkiem demokracji lokalnej. To właśnie oddolne inicjatywy, podejmowane często przez stowarzyszenie stanowią uzupełnienie oferty samorządu terytorialnego w sferze edukacyjnej, sportowej, kulturowej czy też rekreacyjnej. Należy dodać, że to właśnie organizacje pozarządowe niejednokrotnie mają większe możliwości prawne, aby sfinansować działania ze środków zewnętrznych. Na terenie Gminy istnieje szereg podmiotów trzeciego sektora, jednak koniecznym jest stworzenie ich bazy, aby w sposób jeszcze bardziej efektywny wykorzystać pełnię ich możliwości. Dodatkowym elementem pobudzania aktywności wśród mieszkańców jest wsparcie sektora ekonomii społecznej, która wykorzystując zasoby ludzkie działa równolegle do sektora prywatnego i publicznego oraz zapobiega wykluczeniu społecznemu, wspomagając jednocześnie proces budowania społeczeństwa obywatelskiego.

#### **Cele operacyjne dla celu strategicznego:**



#### **3.4.4. Promocja konkurencyjności gospodarstw rolnych**

Ze względu na rozdrobnienie gospodarstw rolnych i restrukturyzację regionalnego przemysłu powinno się podejmować działania zmierzające do tworzenia alternatywnych źródeł dochodu – tak więc ogromnie znaczenie ma wspieranie drobnej przedsiębiorczości. Należy wykorzystać naturalne zasoby gminy, aby wspierać rozwój gospodarstw ekologicznych oraz dążyć do poprawy jakości produkcji rolnej. Rozdrobnienie gospodarstw rolnych wpływa niekorzystnie na ich konkurencyjność na rynku, dlatego wskazano konieczność podjęcia działań wspierających grupy producenckie.

#### **Cele operacyjne dla celu strategicznego:**

Promocja konkurencyjności gospodarstw rolnych

Rozwój  
gospodarstw  
ekologicznych

Poprawa jakości  
i wydajności  
produkcji rolnej

### 3.5. Matryca celów wraz z działaniami priorytetowymi

WIZJA		
<i>Gmina Łopuszno jako miejsce atrakcyjne dla przedsiębiorców, mieszkańców i turystów.</i>		
MISJA		
<i>Osiągnięcie wysokiego poziomu życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury techniczno-instytucjonalnej, promocję aktywnych form spędzania wolnego czasu oraz wsparcie przedsiębiorców i rolników.</i>		
Cel strategiczny	Cel Operacyjny	Działania priorytetowe
1. Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gminy	1.1. Stworzenie warunków przyjaznych biznesowi	1.1.1. Pozyskiwanie nowych terenów pod inwestycje poprzez wykup, przekształcanie, scalanie lub zamianę gruntów 1.1.2. Pobudzenie aktywności społecznej poprzez działania rewitalizacyjne 1.1.3. Uzbrojenie nowych terenów budowlanych w istniejącą infrastrukturę komunalną 1.1.4. Doradztwo w zakresie zakładania oraz prowadzenia działalności gospodarczej 1.1.5. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w celu ujednolicenia ofert pracy
	1.2. Rozwój infrastruktury turystycznej	1.2.1. Budowa nowych oraz rozbudowa już istniejących obiektów noclegowych, sportowych i turystycznych 1.2.2. Budowa ścieżek rowerowych 1.2.3. Budowa tras biegowych 1.2.4. Wytyczenie szlaków turystyczno-krajobrazowych 1.2.5. Budowa zbiorników wodnych (retencyjnych)

	1.3. Ochrona przyrody oraz zabytków wraz z ich otoczeniem	1.3.1. Pozyskiwanie środków na renowację i remonty obiektów dziedzictwa kulturalnego, miejsc pamięci 1.3.2. Zagospodarowanie terenów w pobliżu miejsc atrakcyjnych turystycznie
	1.4. Aktywna promocja oferty turystycznej	1.4.1. Oznakowanie obiektów i dojazdów do nich tablicami informacyjnymi 1.4.2. Opracowanie informatora turystycznego 1.4.3. Otwarcie oraz funkcjonowanie punktu informacji turystycznej 1.4.4. Promocja walorów turystycznych gminy 1.4.5. Zaangażowanie organizacji pozarządowych w tworzenie i rozwój usług turystycznych
	1.5. Zwiększenie świadomości ekologicznej poprzez rozwój odnawialnych źródeł energii	1.5.1. Promocja odnawialnych źródeł energii wśród mieszkańców gminy 1.5.2. Opracowanie planu gospodarki niskoemisyjnej
<b>2. Rozwój infrastruktury technicznej na terenie Gminy Łopuszno</b>	2.1. Realizacja inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej	2.1.1. Budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków 2.1.2. Budowa i rozbudowa sieci kanalizacyjnej 2.1.3. Budowa i przebudowa sieci wodociągowej 2.1.4. Melioracja gruntów 2.1.5. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków
	2.2. Modernizacja oraz rozbudowa infrastruktury drogowej oraz około drogowej	2.2.1. Rozbudowa i modernizacja sieci drogowej 2.2.2. Budowa obwodnic drogowych 2.2.3. Rozbudowa sieci oświetlenia drogowego 2.2.4. Budowa oraz modernizacja chodników 2.2.5. Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury komunikacyjnej na terenie Gminy Łopuszno
	2.3. Modernizacja i rozbudowa obiektów użyteczności publicznej	2.3.1. Rozbudowa, modernizacja oraz doposażenie placówek dydaktycznych 2.3.2. Budowa i modernizacja placów zabaw i siłowni 2.3.3. Rozbudowa i doposażenie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w celu poprawy warunków obsługi mieszkańców 2.3.4. Modernizacja, doposażenie i informatyzacja Urzędu Gminy
	2.4. Poprawa komfortu życia mieszkańców przez inwestycje w sieć gazową oraz Internet	2.4.1. Budowa sieci gazowej na terenie gminy 2.4.2. Budowa i rozbudowa sieci szerokopasmowego Internetu

	szerokopasmowy	
<b>3. Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców</b>	3.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej oraz kulturalnej	3.1.1. Rozbudowa i modernizacja gminnych instytucji kulturalnych 3.1.2. Budowa i modernizacja obiektów sportowych wraz z zapleczem techniczny 3.1.3. Budowa i rozbudowa świetlic
	3.2. Zagospodarowanie wolnego czasu	3.2.1. Organizacja imprez kulturalnych i sportowych 3.2.2. Opracowanie cyklicznego kalendarza imprez 3.2.3. Rozwój oferty kulturalnej świetlic 3.2.4. Realizacja programów profilaktycznych 3.2.5. Wspieranie działalności szkoleniowej w zakresie zdobywania nowych umiejętności 3.2.6. Akcje społeczne promujące bezpieczeństwo 3.2.7. Rozwój oferty edukacyjnej placówek oświatowych
	3.3. Rozwój sektora ekonomii społecznej i organizacji pozarządowych	3.3.1. Wsparcie merytoryczne, prawne oraz finansowe organizacji pozarządowych 3.3.2. Opracowanie bazy organizacji pozarządowych 3.3.3. Pomoc organizacjom pozarządowym w pozyskiwaniu funduszy na realizację zadań 3.3.4. Rozwój sektora ekonomii społecznej
<b>4. Promocja konkurencyjności gospodarstw rolnych</b>	4.1. Rozwój gospodarstw ekologicznych	4.1.1. Doradztwo i pomoc dla rolników zainteresowanych prowadzeniem gospodarstwa ekologicznego 4.1.2. Promocja ekologicznych metod uprawy roślin
	4.2. Poprawa jakości i wydajności produkcji rolnej	4.2.1. Wspieranie grup producenckich 4.2.2. Stopniowe zalesianie gleb o niskiej wartości użytkowej 4.2.3. Doradztwo i pomoc dla rolników aplikujących o środki zewnętrzne 4.2.4. Wsparcie i szkolenia specjalistyczne dla rolników 4.2.5. Budowa infrastruktury dla grup producenckich 4.2.6. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury targowej wraz z otoczeniem

### 3.6. Zgodność z dokumentami wyższego rzędu

Strategia Rozwoju Gminy stanowi integralny i spójny element szerszego procesu zarządzania. Strategia jako dokument ukierunkowujący działania gminy, musi wpisywać się w ogólne polityki zawarte w dokumentach wyższego rzędu. Cele i działania zawarte w Strategii służące

przeciwdziałaniu problemom mieszkańców, stanowią część wizji rozwoju jednostki. Wizja ta często finansowana jest z zewnętrznych źródeł, dlatego tak istotnym jest komplementarne i spójne opracowanie Strategii.

### **3.6.1. Strategia Europa 2020**

Strategia „Europa 2020” jest dziesięcioletnią strategią Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Ma ona na celu skorygować niedociągnięcia europejskiego modelu wzrostu gospodarczego i stworzyć warunki, dzięki którym będzie on bardziej służył zrównoważonemu i sprzyjającemu włączeniu społecznemu wzrostowi.

Działania zawarte w Strategii Rozwoju Gminy Łopuszno wpisują się w 4 z 5 celów głównych:

- Zatrudnienie.
- Zmiany klimatu i zrównoważone wykorzystanie energii.
- Edukacja.
- Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

### **3.6.2. Strategia Rozwoju Kraju 2020**

Strategia Rozwoju Kraju 2020 określa cele i działania strategiczne rozwoju kraju do 2020 r. Szczególną rolę w Strategii przypisano działaniom, których celem jest przeprowadzenie zmian systemowych, kompetencyjnych i instytucjonalnych sprzyjających uwolnieniu potencjałów i rezerw rozwojowych.

Strategia Rozwoju Gminy wkomponowuje się w 3 obszary strategiczne:

- Sprawne i efektywne państwo
- Konkurencyjna gospodarka
- Spójność społeczna i terytorialna

### **3.6.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020**

Dokument wyznacza główne kierunki rozwoju makroregionu i stanowi podstawę do programowania działań rozwojowych w ramach nowych programów operacyjnych na lata 2014-2020. W związku z opóźnieniami społeczno-gospodarczymi Polska Wschodnia wymaga

podejmowania dodatkowych działań, mających na celu zdynamizowanie wzrostu gospodarczego regionu. Cele strategiczne komplementarne ze Strategią Rozwoju Gminy:

- Cel strategiczny 1: Oddziaływanie na poprawę jakości kapitału ludzkiego.
- Cel strategiczny 2: Budowanie społeczeństwa informacyjnego opartego na wiedzy.
- Cel strategiczny 3: Wspieranie gospodarki, wspieranie funkcjonowania MSP.
- Cel strategiczny 7: Konserwacja i wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego oraz ochrona różnorodności biologicznej.

#### **3.6.4. Przesłanki aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020**

Strategia rozwoju województwa jest nadrzędnym dokumentem wyznaczającym cele i główne kierunki rozwoju regionu. Misją dokumentu jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców województwa. Strategia koncentruje się na:

- poprawie infrastruktury regionalnej
- kluczowych gałęziach i branżach dla rozwoju gospodarczego regionu
- budowie kapitału ludzkiego i bazy dla innowacyjnej gospodarki
- rozwoju obszarów wiejskich
- ekologicznych aspektach rozwoju regionu.

#### **3.7. Finansowanie oraz ramy czasowe działań**

Zadania w ramach Strategii Rozwoju Gminy Łopuszno na lata 2015-2023 zostały zaplanowane na cały okres programowania. Część z nich zostanie wykonana w przeciągu roku bądź kilku lat, jednak zdecydowana większość ma charakter ciągły.

Realizacja wszystkich zadań objętych Strategią nie będzie możliwa, bez środków finansowych pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. Jako główne kierunki finansowania należy wskazać środki unijne oraz krajowe. Przykładowe źródła finansowania ukazuje poniższe zestawienie.

Działanie	Źródła finansowania	Realizatorzy	Termin
-----------	---------------------	--------------	--------



		/Partnerzy	realizacji
<b>1.1.1. Pozyskiwanie nowych terenów pod inwestycje poprzez wykup, przekształcanie, scalanie lub zamianę gruntów</b>	RPO WŚ 2014-2020 Działanie 2.2 Tworzenie nowych terenów inwestycyjnych	UG Starostwo	2016-2023
<b>1.1.2. Pobudzenie aktywności społecznej poprzez działania rewitalizacyjne</b>	RPO WŚ 2014-2020 Działanie 6.5 Rewitalizacja obszarów miejskich i wiejskich	UG	2017-2023
<b>1.1.3. Uzbrojenie nowych terenów budowlanych w istniejącą infrastrukturę komunalną</b>	RPO WŚ 2014-2020 Działanie 2.2 Tworzenie nowych terenów inwestycyjnych	UG	2015-2023
<b>1.1.4. Doradztwo w zakresie zakładania oraz prowadzenia działalności gospodarczej</b>	Środki własne, środki UE, RPO WŚ 2014-2020 Poddziałanie 10.4.1 Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości poprzez zastosowanie instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych	NGO UG LGD	2016-2023
<b>1.1.5. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w celu ujednolicenia ofert pracy</b>	Środki własne, środki UE	UG	2016-2023
<b>1.2.1. Budowa nowych oraz rozbudowa już istniejących obiektów noclegowych, sportowych i turystycznych</b>	Środki UE PROW 2014-2020	UG	2016-2023
<b>1.2.2. Budowa ścieżek rowerowych</b>	RPO WŚ 2014-2020 Oś Priorytetowa. Efektywna i zielona energia	UG	2016-2023
<b>1.2.3. Budowa tras biegowych</b>	RPO WŚ 2014-2020 Działanie 6.3 Ochrona i wykorzystanie obszarów cennych przyrodniczo	UG	2016-2023
<b>1.2.4. Wytyczenie szlaków turystyczno-krajobrazowych</b>	RPO WŚ 2014-2020 Działanie 6.3 Ochrona i wykorzystanie obszarów cennych przyrodniczo	UG	2017-2023
<b>1.2.5. Budowa zbiorników wodnych (retencyjnych)</b>	PROW 2014-2020	UG	2017-2023
<b>1.3.1. Pozyskiwanie środków na renowację i remonty obiektów dziedzictwa kulturalnego, miejsc pamięci</b>	RPO WŚ 2014-2020 Działanie 4.4 Zachowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego	UG NGO	2016-2023
<b>1.3.2. Zagospodarowanie terenów w pobliżu miejsc atrakcyjnych turystycznie</b>	RPO WŚ 2014-2020 Działanie 4.5 Ochrona i wykorzystanie obszarów cennych przyrodniczo	UG NGO	2016-2023

<b>1.4.1. Oznakowanie obiektów i dojazdów do nich tablicami informacyjnymi</b>	Środki UE, środki własne	UG NGO	2016-2023
<b>1.4.2. Opracowanie informatora turystycznego</b>	Środki własne, środki UE	UG NGO	2017
<b>1.4.3. Otwarcie oraz funkcjonowanie punktu informacji turystycznej</b>	Środki własne, środki UE	UG	2017
<b>1.4.4. Promocja walorów turystycznych gminy</b>	Granty Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego	UG NGO	2015-2023
<b>1.4.5. Zaangażowanie organizacji pozarządowych w tworzenie i rozwój usług turystycznych</b>		UG NGO	2015-2023
<b>1.5.1. Promocja odnawialnych źródeł energii wśród mieszkańców gminy</b>	RPO WŚ 2014-2020 Priorytet inwestycyjny 4.2: Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach	UG NGO	2015-2023
<b>1.5.2. Opracowanie planu gospodarki niskoemisyjnej</b>	WFOŚiGW	UG	2015-2016
<b>2.1.1. Budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków</b>	RPO WŚ 2014–2020 Działanie 4.3 Gospodarka wodno-ściekowa	UG	2018-2019
<b>2.1.2. Budowa i rozbudowa sieci kanalizacyjnej</b>	RPO WŚ 2014–2020 Działanie 4.3 Gospodarka wodno-ściekowa	UG	2017-2018
<b>2.1.3. Budowa i przebudowa sieci wodociągowej</b>	RPO WŚ 2014–2020 Działanie 4.3 Gospodarka wodno-ściekowa	UG	2015-2023
<b>2.1.4. Melioracja gruntów</b>	RPO WŚ 2014–2020 Działanie 4.3 Gospodarka wodno-ściekowa	NGO	2015-2023
<b>2.1.5. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków</b>	RPO WŚ 2014–2020 Działanie 4.3 Gospodarka wodno-ściekowa	UG	2015-2023
<b>2.2.1. Rozbudowa i modernizacja sieci drogowej</b>	PROW 2014–2020 M07 –Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich. – Budowa lub modernizacja dróg lokalnych	UG Starostwo	2015-2023
<b>2.2.2. Budowa obwodnic drogowych</b>		Wojewódzki Zarząd Dróg	2016-2017
<b>2.2.3. Rozbudowa sieci oświetlenia</b>	PROW 2014–2020	UG	2015-2023

<b>drogowego</b>	M07 –Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich. – Budowa lub modernizacja dróg lokalnych		
<b>2.2.4. Budowa oraz modernizacja chodników</b>	PROW 2014–2020 M07 –Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich. – Budowa lub modernizacja dróg lokalnych	UG	2015-2023
<b>2.2.5. Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury komunikacyjnej na terenie Gminy Łopuszno</b>	RPO WŚ 2014-2020 Oś 5 Nowoczesna komunikacja	UG	2015-2023
<b>2.3.1. Rozbudowa, modernizacja oraz doposażenie placówek dydaktycznych</b>	RPO WŚ 2014-2020 Oś 7 Sprawne usługi publiczne Środki UE	UG NGO Szkoły	2015-2023
<b>2.3.2. Budowa i modernizacja placów zabaw i siłowni</b>	Środki UE	UG	2016-2023
<b>2.3.3. Rozbudowa i doposażenie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w celu poprawy warunków obsługi mieszkańców</b>	RPO WŚ 2014-2020 Środki własne	GOPS	2015-2016
<b>2.3.4. Modernizacja, doposażenie i informatyzacja Urzędu Gminy</b>	Środki UE	UG	2015-2023
<b>2.4.1. Budowa sieci gazowej na terenie gminy</b>	Środki UE	UG	2020-2023
<b>2.4.2. Budowa i rozbudowa sieci szerokopasmowego Internetu</b>	RPO WŚ 2014–2020 Działanie 7.1 Rozwój e-społeczeństwa	-	2020-2023
<b>3.1.1. Rozbudowa i modernizacja gminnych instytucji kulturalnych</b>	Środki UE	GOK Biblioteka	2016-2023
<b>3.1.2. Budowa i modernizacja obiektów sportowych wraz z zapleczem techniczny</b>	Środki UE	UG	2016-2023
<b>3.1.3. Budowa i rozbudowa świetlic</b>	PROW 2014-2020	UG	2016-2023
<b>3.2.1. Organizacja imprez kulturalnych i sportowych</b>	Środki UE, środki własne	UG, jednostki organizacyjne NGO	2015-2023
<b>3.2.2. Opracowanie cyklicznego kalendarza imprez</b>	Środki własne	UG	2016-2023
<b>3.2.3. Rozwój oferty kulturalnej świetlic</b>	Środki UE	UG NGO	2016-2023
<b>3.2.4. Realizacja programów profilaktycznych</b>	Środki UE	NGO UG	2015-2023
<b>3.2.5. Wspieranie działalności</b>	Środki UE	Szkoły	2016-2023

szkoleniowej w zakresie zdobywania nowych umiejętności		GOPS PUP	
<b>3.2.6. Akcje społeczne promujące bezpieczeństwo oraz zdrowy tryb życia</b>	RPO WŚ 2014-2020	UG Szkoły NGO	2015-2023
<b>3.2.7. Rozwój oferty edukacyjnej placówek oświatowych</b>	Środki UE	Szkoły	2015-2023
<b>3.3.1. Wsparcie merytoryczne, prawne oraz finansowe organizacji pozarządowych</b>	Środki własne	UG NGO	2016-2023
<b>3.3.2. Opracowanie bazy organizacji pozarządowych</b>	Środki własne	UG	2016
<b>3.3.3. Pomoc organizacjom pozarządowym w pozyskiwaniu funduszy na realizację zadań</b>	Środki własne Środki UE	UG	2016-2023
<b>3.3.4. Rozwój sektora ekonomii społecznej</b>	RPO WŚ 2014–2020 Poddziałanie 9.3.1 Wsparcie sektora ekonomii społecznej	-	2016-2023
<b>4.1.1. Doradztwo i pomoc dla rolników zainteresowanych prowadzeniem gospodarstwa ekologicznego</b>	Środki własne Środki UE	UG NGO	2016-2023
<b>4.1.2. Promocja ekologicznych metod uprawy roślin</b>	Środki własne Środki UE	UG	2016-2023
<b>4.2.1. Wspieranie grup producenckich</b>	PROW 2014-2020	UG	2017-2023
<b>4.2.2. Stopniowe zalesianie gleb o niskiej wartości użytkowej</b>	RPO WŚ 2014-2020 Priorytet inwestycyjny 6.4: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program "Natura 2000" i zieloną infrastrukturę.	-	2016-2023
<b>4.2.3. Doradztwo i pomoc dla rolników aplikujących o środki zewnętrzne</b>	Środki własne	UG NGO	2016-2023
<b>4.2.4. Wsparcie i szkolenia specjalistyczne dla rolników</b>		PUP	2016-2023
<b>4.2.5. Budowa infrastruktury dla grup producenckich</b>	PROW 2014-2020	UG	2017-2023
<b>4.2.6. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury targowej wraz z otoczeniem</b>	PROW 2014-2020	UG	2016-2017

### 3.8. Monitoring

Wdrażanie Strategii Rozwoju Gminy wymaga kooperacji różnych podmiotów. Jej efektywność zależy w głównej mierze od:

- Wójta Gminy Łopuszno
- Rady Gminy Łopuszno
- Gminnych jednostek organizacyjnych
- Zespołu ds. Wdrażania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Monitorowaniem oraz wdrażaniem Strategii zajmować się będzie Zespół, powołany zarządzeniem Wójta, w którego skład wejdą m.in. przedstawiciele podmiotów wskazanych jako realizatorzy oraz partnerzy.

Proces monitorowania Strategii, którego celem jest regularna ocena przyjętych założeń i realizowanych działań, prowadzony będzie w sposób stały i ciągły poprzez następujące działania:

- zbieranie i analizę danych ilościowych i jakościowych wybranych mierników oceny,
- przygotowanie i przedkładanie raportów z przebiegu realizacji zadań i działań,
- ocenę osiągniętych rezultatów,
- ocenę aktualności strategii.

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu będą coroczne raporty, przedkładane Wójtowi Gminy do końca marca roku kolejnego. Wyniki raportów będą stanowiły podstawę do ewentualnych prac aktualizacyjnych.

## Spis rysunków

Rysunek 1 Mapa sołectw Gminy Łopuszno .....	6
Rysunek 2 Przebieg dróg wojewódzkich na tle granicy gminy Łopuszno .....	29

## Spis wykresów

Wykres 1 Ludność Gminy Łopuszno latach 2009-2014. ....	8
Wykres 2 Struktura wiekowa ludności Gminy Łopuszno .....	9
Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku .....	10
Wykres 4 Wskaźnik obciążenia demograficznego .....	11
Wykres 5 Przyrost naturalny w latach 2009-2014.....	11
Wykres 6 Saldo migracji na 1000 mieszkańców .....	12
Wykres 7 Liczba małżeństw zawartych na terenie Gminy Łopuszno w latach 2009-2014 .....	13
Wykres 8 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców .....	14
Wykres 9 Frekwencja w wyborach w latach 2009-2015. ....	15
Wykres 10 Zasoby mieszkaniowe na terenie Gminy Łopuszno w latach 2009-2014 .....	21
Wykres 11 Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w Gminie Łopuszno, Powiecie Kieleckim oraz Województwie Świętokrzyskim w latach 2009-2014.....	22
Wykres 12 Nowo zarejestrowane oraz wyrejestrowane podmioty gospodarki narodowej na terenie gminy Łopuszno w latach 2009-2014. ....	24
Wykres 13 Podmioty gospodarki narodowej według sektorów własnościowych (31.XII.2014).....	25
Wykres 14 Liczba bezrobotnych (w tym kobiet) w Gminie Łopuszno od stycznia 2009 do lipca 2015 .....	26
Wykres 15 Dochody i wydatki gminy w latach 2009-2014.....	27
Wykres 16 Dochody na 1 mieszkańca Gminy Łopuszno na tle kraju, województwa oraz powiatu .....	27

## Spis tabel

Tabela 1 Dynamika zmian ludności w latach 2009-2014 oraz procentowy udział ludności .....	8
Tabela 2 Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w podatku od osób fizycznych .....	13
Tabela 3 Wykaz szkół podstawowych oraz gimnazjalnych funkcjonujących na terenie Gminy Łopuszno (stan na 30.06.2015).....	16
Tabela 4 Ilość, kwota udzielonych świadczeń oraz liczba rodzin objętych wsparciem. ....	17
Tabela 5 Rodzaje udzielonych świadczeń w latach 2010-2014 .....	17
Tabela 6 Projekty realizowane przez GOPS Łopuszno.....	18
Tabela 7 Podmioty gospodarki narodowej w gminie Łopuszno w latach 2009-2014 wg sekcji PKD 2007 .....	23
Tabela 8 Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości (stan na 31.XII.2014).....	25
Tabela 9 Dynamika zmian w dochodach budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2009-2014 .....	28
Tabela 10 Wybrane wydatki w budżecie Gminy Łopuszno w 2014 roku .....	28